

SLOVENSKI

vestnik

TEDNIK ZA SLOVENSKO KOROŠKO

IZ VSEBINE:

KJE SO KRIVCI
SAMOGOVOR...
ZADRUŽNA ZVEZA
IZ SPOMINOV
ŠPANIJA IN 18. JULIJ
IZDAJALEC MIHAJLOVIČ
NA ZAČETKIH POLJE-
DELSTVA

LETNIK I.

DUNAJ, V PETEK 26. VII. 1946

ŠTEV. 7

Potrebe kmeta je treba upoštevati

Prehrana je še vedno osrednje vprašanje, ki zanima predvsem prebivalstvo večjih mest v Avstriji. Vsi pričakujejo, da se bo po žetvi sedanje stanje znatno izboljšalo in minister za prehrano je obljubil namesto sedanjih 1200 kalorij na dan 1500. Te nade se v veliki meri opirajo na pričakovanja, da bo letošnja letina žitaric in krompirja kljub pomladanski suši še kolikor toliko dobra in da se bodo kmetje bolj ali manj odzvali pozivu za oddajo odvišnega pridelka.

Ne dvomimo, da ima naš kmet polno razumevanje za potrebe industrijskega delavca, ki pri današnji oskrbi in prehrani ne more polnovredno delati, ker nima zadosti moči. Prepričani smo tudi, da bi neposredno sporazumevanje in izmenjavanje blaga med industrijskim delavcem in kmetom lahko najbolj povoljno zadovoljilo hkrati potrebe kmeta in delavca. Toda danes je med obema še cela vrsta vmesnih ustanov in ljudi, ki imajo svoje posebne interese in ki po navadi niti ne želijo, da bi prišlo do dobrega sporazumevanja med delovnimi ljudmi. In končno je tu močno birokratični državni aparat, ki še vedno ne kaže prave volje, da bi svoje urejajoče sile zastavil v korist delovne skupnosti naroda.

Znano je, da velik del avstrijske industrije spet proizvaja stvari za vsakdanjo uporabo. Delavci, ki delajo danes v teh podjetjih ob nezadostni prehrani in pri plačah, ki nikakor ne odgovarjajo sodobnim socialnim načelom, zaslužijo polno priznanje. Zopet je delovni človek tisti, ki prvi doprinese naša svoja žrtev, kajti brez pridnih rok, ki obnavljajo industrijo in proizvajajo za vsakdanje življenje potrebne stvari, si ni mogoče misliti obnove.

Vendar moramo iz dneva v dan ugotavljati, da dejansko nikjer ni videti sadov tega dela. Poleg pridnih delavskih rok je očitno na delu nešteto nevidnih rok koristolovcev, ki razgrebejo ustvarjene dobrine in jih z mastnimi dobički vnovčujejo po podzemskih kanalih. Pred nedavnim so listi poročali, da so avstrijske tekstilne tovarne izdelale po 1. aprilu 1945 nad 1,15 milijona metrov raznih tkanin, ki niso nikoli prišle v prodajo po nakaznicah, ampak so izginile kakor voda v pesku. Nad 800.000 parov ženskih nogavic je prav tako izginilo v rokah raznih prekupčevalcev. In tako se dogaja z veliko večino proizvodov, ki jih danes izdeluje avstrijska industrija.

Naš kmet s težkim delom pospravlja svoj pridelek in pri tem računa, kako bi z izkupičkom pokrtil vsaj najbolj nujne potrebe svojega gospodarstva: Treba je popraviti stroje, nadomestiti polomljeno orodje, obleči ženo in otroke, jih oskrbeti z obutvijo, da bodo mogli prebiti zimo. Naši kmetje so že med vojno do kraja izčrpali vse zaloge — če jih je sploh kaj bilo —, ker so nacistični oblastniki pri razdeljevanju nakaznic gledali v prvi vrsti nase in na svoje pripadnike. Da ne omenjamo naših izseljencev, ki niso izgubili samo večjega dela svoje osebne imovine, ampak so našli tudi prazne in izropane domove.

Če bi bilo možno neposredno izmenjavanje blaga med kmetom in industrijskim delavcem, bi bila stvar sorazmerno enostavna. Tega pa danes še ni. Pač pa je država s svojim aparatom odgovorna za razdeljevanje proizvodov. Zato se tudi lahko po-

GOTTWALD V MOSKVI

V spremstvu sovjetskega poslanika v Pragi Zorina so dospeli v Moskvo češkoslovaški ministrski predsednik Klement Gottwald, zunanji minister Jan Masaryk in državni tajnik v zunanjem ministrstvu Clementis. Na moskovskem letališču je češkoslovaško vladino odposlanstvo sprejel zunanji minister Molotov, namestnik zunanjega ministra Višinski in druge ugledne politične osebnosti.

Po pristanku je izjavil Gottwald: »Naše vladino odposlanstvo je prišlo v Moskvo, da bi se s predstavniki Sovjetske zveze posvetovalo o celi vrsti vprašanj, katerih rešitev bo bratstvo in prijateljstvo med obema državama še bolj poglobilo in dopri-

neslo k splošni utrditvi miru med narodi. Ko stopamo na tla starodavne Moskve, ki je vsakemu Slovanu sveta, veljajo naše prve besede neskončni hvaležnosti in priznanju za vse, kar so sovjetski državljani doprinesli k osvobojenju češkoslovaške republike.

Pri nas ve vsak otrok, da bi brez slavne Rdeče armade in brez modrega, velikega Stalina ne bilo nobene svobodne češkoslovaške republike.

Po zmagovalni vojni in osvoboditvi navdaja obe naši deželi neizmerna ustvarjalna volja. Prepričan sem, da se bo bratstvo in sodelovanje med obema deželama v mirnem in ustvarjalnem razdobju prav tako v polni meri obneslo.

DEMOKRATIČNI SVET PROTI FRANCU

Ob deseti obletnici borbe španskega naroda proti fašistični Francovi diktaturi so Zveza svetovnih sindikatov in druge demokratične organizacije pozvale svet, da prične z borbo proti Francu. Po vseh deželah so bile množične demonstracije in protestna zborovanja. Demokratične organizacije vseh dežel so zahtevale, da njihove vlade prekinajo diplomatske odnose s Francovo Španijo in da podvzamejo učinkovite ukrepe proti ostankom nacističnega nasilja.

Belgijska demokratska stranka in belgijski delavski sindikati so ob tej priliki izdali resolucijo, v kateri ugotavljajo, da Francov režim nasprotuje načelom Združenih narodov. Belgijska vlada in njihovi zastopniki v UNO morajo, tako so ugotovili v tej resoluciji, odločno in takoj prekiniti odnos s Francovo Španijo.

Norveški narod je na mnogih zbo-

rovanjih sprejel resolucije, v katerih je ugotovil, da svetovni fašizem še ni dokončno razbit in zato tudi mir še ni zagotovljen. V imenu miru in svobode tako dolgo ne smejo mirovati, dokler ne bo uničena poslednja fašistična vlada.

Jugoslovanski delavski sindikati so priredili množična zborovanja, na katerih so govorili mnogi zastopniki vlade in naroda. Vsi jugoslovanski narodi zahtevajo, da demokratične države takoj prekinajo diplomatske odnose s Francu in da ustavijo podporo, ki jo reakcionarne sile dajejo krvavemu diktatorju Francu.

Demokratične organizacije Združenih držav Amerike so predložile španskemu generalnemu konzulu v New Yorku oster protest zaradi usmrtnih španskih republikancev.

Sto šest članov angleškega parlamenta je podpisalo protestno noto

stavljajo zahteva, da mora vsakomur, ki izpolnjuje svoje obveze do skupnosti, biti zagotovljeno, da bo užival sadove svojega dela. Industrijski delavec, ki se pošteno trudi, da bi povečal industrijsko proizvodnjo, mora biti za svoje delo pošteno plačan in preskrbljeno mora biti za zadostno prehrano, da mu ob vsem trdem delu ne bo treba še stradati.

Prav tako tudi kmet naporno in pošteno dela in s svojim delom izpolnjuje obveznosti, ki mu jih nalaga skupnost. Zato upravičeno zahteva od skupnosti, da poskrbi za pošteno plačilo. Smatramo, da je ob sedanjih razmerah država dolžna, da vsakemu protifašističnemu kmetu, ki odda odmerjeno količino svojega pridelka in s tem izpolni svojo obvezo do skupnosti, zagotovi, da bo za izkupiček lahko kupil, kar nujno potrebuje za svoje gospodarstvo ali za družino. Krivično bi bilo namreč zahtevati, da kmet brezpogojno izpolnjuje svoje obveznosti, nihče pa se ne bi hotel pobrigati, ali z izkupičkom lahko kaj kupi ali nič. V preteklem letu se v tem pogledu dejansko ni ničesar ukrenilo, čeprav ni mogoče trditi, da ne bi bilo za to priložnosti. Razumljivo, da je potem kmet le nerad oddajal svoje pridelke, ker si za izkupiček ni mogel ničesar kupiti, cene na črni borzi pa so bile zanj nedosegljive. Potem si je skušal pomagati na ta način, da je zamenjaval živila neposredno za blago. Toda ker je bla-

go prejemal šele iz tretje ali pete roke, ne pa neposredno od proizvajalca — industrijskega delavca, so imeli dobiček samo umazani prekupčevalci, delavec pa je moral še naprej proizvajati lačen.

Posebej smo poudarili, da naj to načelo obvelja za protifašističnega kmeta. Nekdanje nacistične kmete pa bi bilo treba pritegniti k popravni prizadele škodi: Vso vojno so prejemali več nakaznic kakor drugi za razne potrebščine in si v teku let napravili celo zaloge blaga. Imajo najnovejše stroje in več novega orodja, ker so pač posebej gledali nanje. Zato bi morali vsaj do leta 1948, dokler zakon o nacistih predvideva poseben postopek, oddajati predpisane pridelke, ne da bi bili upravičeni zahtevati za to protiusluge. Oddano blago bi se jim sicer lahko plačalo po predpisanih cenah, ne bi pa prejeli potrdila, da si za ta izkupiček lahko nabavijo stvari za vsakdanjo uporabo. Vse potrebščine do katerih bi bili upravičeni po količini oddanih pridelkov, naj bi se nakazale za žrtve nacizma: za politične preganjance, za svoje padlih partizanov, za partizanske invalide in za naše izseljence. Čeprav nikakor ne mislimo, da bi nacisti s tem že povrnil storjeno škodo, bi bil na ta način doprinešen vsaj skromen prispevek prizadetim neposredno in to v trenutku, ko so pomoči še vedno krvavo potrebni.

Pri žrtvah nacizma, posebno pri ti-

proti Francovi vladi. V njej pišejo: »Zahtevamo, da naša vlada v okviru UNO podpre prizadevanja španskega naroda v borbi za svojo svobodo.«

Meksikanski delavci s svojimi delavskimi sindikati na čelu so se odločili, da ne bodo več tovorili blaga, ki je namenjeno za Španijo ali ki prihaja od tam. Podoben bojkot so proglasili delavci v južnoameriških republikah Čile in Kuba.

Perzijski delavski sindikati in demokratska Tudehova stranka so v glavnem mestu Perzije Teheranu priredili protifrancove demonstracije, katerih se je udeležilo nad 40.000 ljudi.

Moskovska »Pravda« piše o Francu: »Vojna v Španiji je bila za nemško-italijanske napadalce glavna skušnjava in uvod v drugo svetovno vojno. Obenem je vsem in vsakemu jasno, da nosijo zapadne sile s svojo politiko »nevmešavanja« težko odgovornost za žrtve in trpljenje španskega naroda. Taka politika, ki se je končala z Münchensko pogodbo, je bila in ostane najsrčnejša stran zapadne diplomacije.

Francova Španija je bila premagana hkrati z ostalimi Hitlerjevimi sateliti in vendar Francov režim še vedno zastruplja ozračje. Franco je ostal na vladi. Kršen je sklep Krimske konference, da se morajo uničiti poslednji ostanki fašizma. Znova se je pojavilo, kakor v predvojni letih, grdo strašilo o »nevmešavanju«, se vsedlo za mizo Varnostnega sveta in pritrjuje kima z glavo...«

MARŠAL TITO O TRSTU

Kakor poroča Reuter iz Beograda, je maršal Tito v svojem govoru v Dubrovniku očital zaveznikom, da so prekršili sporazum, na podlagi katerega so Jugoslovani izpraznili Trst. Jugoslovanska delegacija na mirovni konferenci se bo do konca borila za jugoslovanske pravice.

Tudi tehnično je zadeva zelo enostavna: Pri izplačilu za oddane pridelke prejme kmet poleg denarja še potrdilo oblasti, da je za isto vsoto upravičen, da si nabavi razne potrebščine po uradno določenih cenah. Preiskrbovalni uradi pa bi na podlagi teh potrdil izdajali nakaznice za nabavo potrebnih stvari. Potrdila nacističnih kmetov bi zbirala oblast in z njimi razpolagala posebna komisija, v kateri bi morali imeti odločilno besedo predstavniki žrtv nacizma.

Pogoji za industrijsko proizvodnjo bodo vsak dan boljši, na drugi strani pa potrebe kmečkega prebivalstva vsak dan večje, ker kmečki človek ni imel priložnosti, da bi si ustvarjal zaloge. Treba je iskati načina, kako naj se čimbolj uspešno pomaga delovnemu človeku, kmetu ali delavcu, ki posledice vojne najbolj trdo občuti. Medsebojno razumevanje za obojestranske potrebe bo ustvarilo podlago za solidarnost in enotnost delovnega ljudstva, ki bo najboljše zagotovilo, da bomo koroški Slovenci dosegli tudi svoje narodne pravice.

Slovenske države proti imperializmu

Predsednik češkoslovaške republike dr. Beneš, ki je te dni potoval po Moravskem, je imel v mestu Přerovu govor, v katerem se je dotaknil tudi programa današnje češke vlade pod vodstvom Klementa Gottwalda. »Ta program,« je rekel Beneš, »je izraz novih idej in izraz novega načina življenja.«

V nekem drugem govoru je Beneš poslušalcem orisal glavne poteze češkoslovaške zunanje politike in poudaril, da je politika slovanskih teženj že od prve svetovne vojne naprej bistveni del češkoslovaške zunanje politike. »Mi živimo v CSR,« je nato rekel Beneš, »in naša država ne leži med Vzhodom in Zahodom, ampak med Sovjetsko zvezo in nazadnjaško Nemčijo. Če bi prišlo do kakšne vojne, bi mi Čehoslovaki brez obotavljanja stali na strani naše zaveznice, Sovjetske zveze. Prav dobro se zavedamo, s kom imamo skupno zemljepisno mejo na vzhodu in s kom na zapadu. Če bi Nemčija spet oživila, naša država ne bo več neka

vmesna stvar med vzhodom in zapadom. Ravno v tem je razlog, da moramo biti povezani z ostalimi slovanskimi državami in z vsemi naprednimi in demokratičnimi silami v Evropi.«

Beneš je tudi pokazal, kako potrebno je, da se utrjujejo politične in gospodarske zveze med slovanskimi državami. »Sodelovanje med slovanskimi državami,« je rekel Beneš, »sloni na demokratični podlagi. One odklanjajo vsakršno obliko imperializma (nadvladanja drugih) in kot svobodne in neodvisne države se dobro zavedajo, da utegnejo Nemci v bodočnosti spet postati glavni napadalec in na ta način največja nevarnost za obstoj slovanskih držav, predvsem CSR in Poljske. Prav zato je treba, da vsestransko utrjujemo mirno sodelovanje med slovanskimi narodi.«

Na koncu je Beneš dodal, da hitlerizem še vedno ni povsem uničen, temveč da se celo pripravlja na nove napade. Tega pa današnja Evropa ne sme dopustiti.

Podpredsednik vlade Edvard Kardelj o Julijski krajini in Trstu pred Ljudsko skupščino

ZAHTEVAMO SAMO TO, DA BI BILI VSI ZAVEZNIKI DOSLEDNI V TEM, KAR SO PROGLASILI VTEKU VOJNE KOT SVOJ VOJNI CILJ, KI NAJ BI BIL UNICENJE FAŠIZMA IN NAPADALNOSTI, IZGRADNJA TRDNEGA MIRU, PRIDOBITEV SVOBODE IN DEMOKRATIČNIH PRAVIC ZA VSE NARODE

Pretekli teden je bilo v Beogradu zasedanje Zveznega sveta in Sveta narodov Ljudske skupščine republike Jugoslavije. Na tej seji je spregovoril podpredsednik jugoslovanske vlade Edvard Kardelj o vprašanju Trsta in Julijske Krajine ter dejal med drugim:

»Iz izjav, ki so jih dali predsednik vlade maršal Tito in drugi uradni predstavniki naše dežele, ste videli, da jugoslovanska vlada ni pristala in da ne bo pristala na neke sklepe, ki so bili sprejeti na pariški konferenci in ki se tičejo življenjskih interesov narodov Jugoslavije.«

S temi sklepi je na primer odvzeta Jugoslaviji Gorica. Gorica je upravno središče goriške pokrajine, kateri je dalo mesto svoje ime in ki ostane po francoskem predlogu pod Italijo. Gorica je hkrati staro kulturno središče primorskih Slovencev, ki ni samo po imenu, ampak tudi po etnični sestavi slovensko mesto.

Poglejmo nadalje Kanalsko dolino, ki je v geografskem pogledu podaljšek Savske doline in ki veže slovenski dolini Zilice in Soče s prelazom, ki vodi v slovensko Rezijo. Njen vzhodni del (Bela peč) je zgodovinski sestavni del Kranjske, ostala Kanalska dolina pa sestavni del Koroške. Do leta 1918 ni bilo v vsej Kanalski dolini niti enega Italijana. Danes je tam poleg priseljenih Italijanov in ostankov Nemcev (kakih 700) še najmanj 3000 Slovencev, ki so edini prvotno naseljeni prebivalci.

Popolnoma nerazumljivo je tudi, iz kakšnih etničnih razlogov odvzema francoski predlog Jugoslaviji obalo med Trstom in Tržičem. Po štetju iz leta 1920 imajo Slovenci tu več kakor 95-odstotno večino v prebivalstvu. — Francoski predlog loči tako vso Ljudsko republiko Slovenijo od njenega morja in to na nekaj kilometrov pred obalo.

Pariški sklepi odvzemajo Jugoslaviji njen prirodni in najvažnejši izhod na morje — Trst, istočasno pa mesto trgajo od zaledja in ga s tem obsojajo na gospodarski propad. Jasno je, da taka rešitev nima opravičila niti iz gospodarskega, niti iz političnega, odnosno etničnega stališča.

Če upoštevamo vsa ta dejstva, potem nam postane šele popolnoma jasno, kakšno krivico delajo narodom Jugoslavije pariški sklepi.

V nadaljnjem svojem govoru je podpredsednik Kardelj poudaril: »Pošteno in ne kot imperialistični trgovci smo postavili svojo zahtevo in našo ljudstvo ima na vsako ped zemlje stokratno pravico. Nam so v Parizu rekli: »Kaj se pritožujete, dajemo vam tri četrtine Julijske Krajine.« Mi pa smo jim odgovorili in jim danes znova odgovarjamo: Jugoslaviji nihče ničesar ne daje. Julijska Krajina je bila 13 stoletij naša zemlja in samo 25 let pod jarmom italijanskih imperialistov. V kolikor so naša mesta Ljubljana, Zagreb in Beograd, ki so bila prav tako stoletja pod tujo oblastjo, toliko je naša Julijska Krajina, ki je bila prav tako pod oblastjo tujih zatiralcev. Najosnovnejša načela pravice so prekršena, če hočemo opravičevati tako zaslužjevanje našega ljudstva z izgovorom, da je bilo to ljudstvo tudi v preteklosti zatirano in da je tako rekoč na to že »navajeno«. Ni dvoma, da je s tem razkrito ono imperialistično in kolonialno pojmovanje, s katerim gledajo na druge narode kot na blago, s katerim je mogoče trgovati.«

»Prav iz teh razlogov je tudi Sovjetska zveza odločno in jasno podprla zahteve Jugoslavije. Sovjetska zveza

je imela pri tem samo namen pomagati svojemu zavezniku, ki se je častno in hrabro boril za splošno zavezniško stvar in ki postavlja upravičeno zahtevo, da združi svoje narode pod enim krovom. Sovjetska zveza je s tem znova dokazala, da ji je tuja vsaka imperialistična tendenca in da majhni narodi z zaupanjem lahko pričakujejo njeno podporo pri zavarovanju svoje svobode in neodvisnosti. Na žalost pa niso vsi naši zavezniki zagovarjali tega stališča. Do izraza so prišle takšne težnje, ki nimajo ničesar skupnega z demokracijo, niti z interesi samega prebivalstva Julijske Krajine, niti z željo, da se ustvarijo v tem delu Evrope trdni temelji miru.«

Svoj govor je zaključil podpredsednik jugoslovanske vlade s sledečimi ugotovitvami:

»Vlada Ljudske republike Jugoslavije je mnenja, da naši narodi ne morejo pristati na tak vsiljeni »mir«. Zato tudi odklanja vlada pariške sklepe, v kolikor se nanašajo na Jugoslavijo.«

Ne sme se pozabiti, da je Jugoslavija dežela, kateri je prizadejala fašistična Italija največ gorja. Proti italijanskemu narodu nimamo maščevalnih namenov, toda po vsem, kar so morali pretrpeti naši narodi zaradi italijanske imperialistične napadalnosti, imamo vsaj polno pravico zahtevati, da bodo ti narodi osvobojeni italijanskega imperializma in da bodo lahko svobodno živeli na svoji zemlji.

Na tem temelju se je Jugoslavija odločila, da sodeluje na konferenci 21 držav, pri čemer iskreno želi, da bi se našla sporazumna rešitev. Vlada Jugoslavije je mnenja, da bi taka mirovna pogodba, ki bi bila sprejeta proti njeni volji, ne bila demokratična, niti pravična in da ne bi ustvarila pogojev za izgradnjo miru v tem delu Evrope. Iz tega razloga se vlada Federativne ljudske republike Jugoslavije nadeja, da se bo našla na mirovni konferenci sporazumna rešitev tudi v vprašanju Julijske Krajine s Trstom, če bo obstojal le deseti del one zavezniške solidarnosti in volje po uničenju napadalnosti, kakršna je obstojala za časa vojne. Če smo bili zavezniki v vojni, moramo biti zavezniki tudi pri izgradnji miru. Čas je, da preidemo od zavezniških besed na zavezniška dela. To pa ne govorimo z namenom, da bi izvajali pritisk na naše zaveznike, da nas podpirajo v nekakšnih osvajalnih zahtevah. Ne, zahtevamo samo to, da bi bili vsi zavezniki dosledni v tem, kar so proglasili v času vojne kot svoj vojni cilj, ki naj bi bil uničenje fašizma in napadalnosti, izgradnja trdnega miru, pridobitev svobode in demokratičnih pravic za vse narode.«

NA JESENICAH JE ZAGOREL NOV PLAVŽ

Zeleso so v Sloveniji izdelovali že Kelti in pozneje Rimljani. Zelezna industrija je bila pri Slovencih tudi v bližnji preteklosti precej močno razvita, v novem času pa jo vse bolj izpopolnjujejo.

Zavedni jeseniški delavci so se takoj po osvoboditvi vrgli z vso požrtvovalnostjo na delo, da obnove in izgrade jeseniško železarsko industrijo, katere proizvodi so nujno potrebni za hitro in uspešno obnovo njihove domovine. V svojih naporih so dosegli že lepe uspehe. Pred kratkim je zagorel na Jesenicah nov plavž, ki bo mnogo pripomogel k uspešnejši obnovi in izgradnji slovenske železne industrije.

Pariz manifestira za priključitev Trsta k Jugoslaviji

(Tanjug) V preteklem tednu je bila veličastna proslava obletnice francoske revolucije v Parizu. Na njej so delavske in demokratične francoske množice izrazile svojo solidarnost z junsko borbo ljudstva Trsta in Julijske Krajine proti fašističnim tolpom in njihovem nasilju ter zahtevale pravično določitev italijansko-jugoslovanske meje, to je priključitev Trsta in Julijske Krajine k Jugoslaviji.

Ogromna množica je po ulicah, kjer se je vila povorka, pristrčno pozdravljala člane demokratične unije beguncev in izseljencev iz Julijske Krajine, ki so nosili jugoslovansko in italijansko zastavo s peterokrako zvezdo in transparenti z napisi, ki so zahtevali priključitev Trsta in Julijske Krajine k Jugoslaviji ter kaznovanje fašističnih zločincev v Trstu.

Ko je skupina beguncev in izseljencev iz Julijske Krajine korakala mimo častne tribune, na kateri so sedeli Maurice Thorez, Louis Saillant, Marcel Cachin in drugi voditelji nacionalnega sveta odporiškega gibanja, komunistične stranke Francije, generalne konfederacije dela in drugih demokratičnih organizacij, so vsi častni gostje vstali, ploskali ter vzklikali: »Živel Tito!«

Parižani so pokazali svojo solidarnost s protifašisti v Trstu in Julijski Krajini ter dajali denarne prispevke za pomoč stavkujočim in delavskim organizacijam v Trstu.

Akcija solidarnosti in denarne pomoči demokratičnim množicam Trsta se nadaljuje. Pri njej sodelujejo demokratične in protifašistične organizacije.

BOLGARIJA BO REPUBLIKA

Pod predsedstvom G. Dimitrova je bila 22. julija v Sofiji seja Narodnega odbora bolgarske Domovinske fronte.

Seje so se udeležili vodje vseh političnih strank, ki so vključene v Domovinsko fronto, bolgarski ministrski predsednik Simon Georgijev in več ministrov.

Na seji so sklenili, da bodo izdelali osnutek novega zakona, ki bo tvoril podlago za proglasitev bolgarske republike. V ta namen bo 8. septembra 1946 glasovanje, s katerim bo ljudstvo nove Bolgarije odločilo o bodoči državni obliki.

Ministrski predsednik S. Georgijev je v tej zvezi podal zastopniku lista »Otečestven Front« sledečo izjavo:

»Trdno smo prepričani, da bo velikanska večina bolgarskega ljudstva glasovala pri referendumu za republiko. S tem bo naš narod najdostojnejše izrazil svoje hotenje, da se izgradi nova bolgarska ustava na zdravih demokratičnih osnovah.«

NAPAD NA ANGLEŠKI GLAVNI STAN

V ponedeljek je bil v Jeruzalemu izveden bombni atentat na hotel kralja Davida, kjer je angleški glavni stan in vladin sekretariat. Po dose-danjih poročilih je bilo 54 oseb mrtvih, med njimi 29 Britancev. Velik del hotelskega poslopja je v ruševinah.

Kot odgovor na atentat so Britanci izvedli veliko vojaško akcijo. Ob 7. uri zvečer so težko oboroženi vojaki začeli načrtno preiskovati trgovine in zasebna stanovanja. V vsem mestu je bila zapovedana najstrožja policijska ura. Številni ugledni Judje, med njimi predstavniki sindikalnih združenj, so bili aretirani. Mesto je kot izumrlo. Po ulicah patrolirajo tanki in oboroženi oddelki. »Jewish Agency, to je vodstvo judovskega palestinskega gibanja, je obsodilo atentat.«

Angleška vlada se je v zvezi z nepetostjo v Palestini sestrila na izredno sejo, da proučijo položaj.

VOLITVE V TURČIJI

O nedeljskih volitvah v Turčiji poroča TASS med drugim:

V Carigradu je bilo na predvečer volitev prepovedano zbirati se v skupinah na ulicah. Povsod, po cestah in ulicah večjih turških mest so patrolirali oboroženi vojaški in orožniški oddelki.

Glasovne listke so dajali na neobičajnih mestih. Da bi dosegli čim večjo volilno udeležbo, so pobirali glasovnice kar po ulicah, dvoriščih, delavnicah in drugod.

Volitvene kampanje sta se udeležili vladna Republikanska ljudska stranka in stranka opozicije. Opozicija se razumljivo ni mogla resneje uveljaviti zaradi velikega pritiska in nasilja, ki ga je izvajala na volilce vladna ljudska stranka s celotnim državnim aparatom.

Kakor poročajo turški časopisi, je prešla Republikanska ljudska stranka na »volitvah« dne 21. julija večino glasov.

Znani turški pisatelj Aka Gjurdus označuje nedeljske volitve v Turčiji kot skrajno nedemokratične in pravi v svojem članku, ki ga je priobčil časopis »Eni Tuerkie« med drugim:

»Večji del turškega naroda je brez dvoma demokratično razpoložen. Zaradi tega bi lahko pričakovali, da ne bo glasoval za vladajočo peščico fašistov. Če pa bo narod kljub temu glasoval, potem je to opravičljivo zaradi tega, ker svoj glas ni oddal prostovoljno, temveč so mu ga vzeli s silo.«

JUGOSLOVANSKI POSLANIK PRI TRUMANU

Novi jugoslovanski poslanik v Združenih državah K o s a n o v i č je v četrtek predal predsedniku T r u m a n u poverilne listine. Pri tej priložnosti je omenil, da veže Združene države in Jugoslavijo že dolgoletno in tradicionalno prijateljstvo.

V svojem odgovoru je poudaril Truman, da je Jugoslavija odločilno prispevala k zmagi nad osnimi silami in visoko ocenil boj jugoslovanskih narodov proti duševni premoči.

KJE SO KRIVCI

Ni nobena tajnost in tudi ne samo trditev slovenskega šovinizma na Koroškem, da je bilo pred sto leti domače ljudstvo južne Koroške popolnoma slovensko. Redki so bili po naših vaseh in občinah ljudje, ki so bili večji nemščine, in kako redki so bili šele taki, ki bi jim nemščina doma v družinah služila kot občevelni jezik. Naši stari očanci pripovedujejo, da nekda po naših vaseh ni bilo nobene razcepljenosti. Vse je govorilo en jezik in vse je vezala slovenska skupnost v eno samo vaško in občinsko enoto. Tako je bilo po vsem ozemlju naše Slovenske Koroške.

V ta mirni slovenski del naše Koroške pa je že v zadnjih desetletjih preteklega stoletja posegla šovinistično-imperialistična politika bivše avstrijske monarhije. Zidale so se po naših občinah šole, ki naj bi služile ljudski prosveti. Toda pri nas na Koroškem so te šole postale nekaj povsem drugega, kakor bi morale biti. Postale so prave ponemčevalne trdnjave naših krajev. Učiteljstvo po naših občinah je bilo pravo orodje imperialistične politike stare Avstrije, v resnici pa je že tedaj delalo za veliki nemški rajh. Zaščiteni in podprti z državno oblastjo so se vrgli na mirno in nič hudega sluteče slovensko ljudstvo. Vse, s čimer je razpolagal stari avstrijski državni aparat, se je vpreglo v ponemčevalno delo. Kar smo si Slovenci v teh letih še ohranili, je bilo mogoče obdržati le s skrajno odpor nostjo in žilavostjo. Ta odpor proti nasilju in volja do lastnega narodnega izživljanja pa so nekateri ljudje že tedaj imenovali slovenski šovinizem.

Na razvalinah propadle habsburške države so nastale nove, mlade države. Nastala je tudi mala Avstrija, od katere smo pričakovali, da se bo odpovedala nekdanji imperialistični miselnosti. A koroški Slovenci smo občutili na lastni koži, da je nemštvo v novi avstrijski republiki ostalo pri starih načelih. Nemški šovinizem je začel znova odrekati pravice za samolastno narodno življenje. Naše šole so ostale iste ponemčevalnice, samo da je bil iz njih še bolj dosledno izrinjen slovenski jezik. Vse učiteljstvo brez izjeme je moralo biti nemško, če že ne po rodu, pa vsaj po mišljenju. Kaj pomeni tak učitelj, nam pove stari slovenski pregovor, ki pravi: Poturica je hujši od Turka. Državna ali deželna oblast, ne samo da ni ničesar ukrenila za ohranitev slovenske narodnosti, temveč jo je načrtno in dosledno ugonabljala. Kar smo si koroški Slovenci ustvarili z lastnimi silami — kulturna društva, zadruga in svojo politično stranko — to smo imeli, pa še tu nam je oblast kratila pravice. S skrajnim naporom smo si skušali ohraniti to, kar se je ohraniti dalo in pri vsem tem smo se mogli opirati samo na svojo lastno moč. Nemško učiteljstvo in uradništvo je s polno paro delalo na tem, da se Koroška prej ko slej ponemči. Lovili so Slovence na razne načine, pri mnogih so njihovo gospodarsko šibkost zlorabljali v ponemčevalne namene. Nekateri ljudje, kakor n. pr. bivši minister Šumi, so že vedeli povedati letnice, ko bo ponemčen sleherni koroški Slovenec. Zloglasni Maier-Kaibitsch, ta največji zatiralec slovenskega ljudstva, je v stari Avstriji, pod zaščito avstrijske vlade in z odobravanjem tedanje koroške deželne vlade spletal bič, s katerim je pozneje za časa nacizma hotel do smrti izbičati koroške Slovence in z nami vred ves slovenski narod. Danes se nekateri radi izgovarjajo, češ da je nacizem kriv vsega gorja in zla, ki je zadelo koroške Slovence. Toda prav dobro se zavedamo, da je bilo seme nacizma položeno v dobro pripravljeno zemljo. Ljudje, ki so v svoji šovinistični ozkosti davno pred nacizmom sovražili koroške Slovence, so samo izkoristili nacistično firmo kot dobrodošlo, da bi se izdivjali v svojem sovraštvu, kakor so želeli že davno prej. In če se vprašamo, kdo je kriv vsega medsebojnega trenja, ki je še danes na Koroškem? Kdo je kriv, da se po vaseh južne Koroške

dostikrat ogiba sosed sosedu in se ljudje ne morejo pomiriti. Ali ne vsi tisti učitelji in uradniki, ki so delali in še delajo za ponemčevanje slovenskega ljudstva na Koroškem. Toda kdor seje veter, bo žel vihar. Vsak črv se brani do smrti, kaj se narod ne bi branil umreti! Pravico hočemo, pravico do popolnega narodnega izživljanja in nič drugega. Kadar pa terjamo to svojo pravico, nas razni

Večer na Otoku ob Vrbskem jezeru

oblastniki označujejo kot šovinite. Kdo je večji šovinizem, ali tisti, ki v svoji ošabni oblastiželnosti odreja svojemu sosedu najosnovnejše človečanske pravice, ali pa tisti, ki te pravice zahteva. Kje so pravice, ki nam gredo kot narodu? Še ko prideš v občinski urad v domači vasi, si prisiljen govoriti nemško, ker te uradnik ne razume ali pa noče razumeti. Če greš na domačo pošto, te nihče noče razumeti in celo zasmehujejo te, če govoriš slovensko. Kje pa so šele dru-

gi uradi, okrajna glavarstva, deželni in državni uradi. Nikjer si naši ljudje ne upajo govoriti slovensko, češ če bom slovensko govoril, ne bom ničesar opravil. Kje so slovenski napisi po naših vaseh ali vsaj dvojezični? Ni jih. In vse to naj se imenuje enakopravnost? Koroški Slovenci pribijemo tole: Enotnost Koroške je bila porušena s ponemčevanjem in raznarodovanjem, ki so ju zagrešili nemški priseljenci, učitelji in uradniki. Če bi vsega tega ne bilo, če bi bila naša narodna samobitnost zagotovljena, potem tudi ne bi bilo krivic in bi jih da-

nes ne bilo treba popravljati. Vprašamo: Kdo je krivec? Tisti, ki utaplja, ali utopljenec, ki se bori za svoje življenje. Čisto konkreten primer: Ali so krivi naši izseljenci, da morajo danes zahtevati poravnave škode in krivice, ali pa nacisti, ki so nas selili. Kdo je šovinizem? Tisti, ki odreja narodu najosnovnejše pravice, ali tisti, ki se zanje bori. Mislim, da odgovor na ta vprašanja tudi za nepoznavalca razmer ne bo težak.

Janko Ogris, Bilčovs.

OBLETNICA

Pred dobrim letom so se posamezne izseljene slovenske družine pričele vračati v domovino. Nestrpnost po taboriščih se je iz dneva v dan stopnjevala in skrb za domove večala.

V začetku julija lanskega leta sem se na izrecno zahtevo taboriščnikov na Hesselbergu podal iz Bregence v taborišče, da jim pomagam pri vrnitvi v domovino. Zglasili smo se pri ameriških oblasteh in obiskali tudi taborišča Eichstätt in Schwarzenberg. V taborišču samem pa smo organizirali zopet slovensko prosveto. Prvi večer smo posvetili našim pripornikom. Njim v pozdrav je zadonela naša pesem in oni sami so nam iz svojih doživljanj risali sliko izza bodeče žice. Pavle nam je opisal nevarnost dela pri trebljenju minskih polj in pri spravljaju slepih bomb. Zdravnik Stanko je kakor težak prenašal železne tračnice pri gradnji železniške proge sredi Nemčije ob Donavi. Štefan pa nam je podal živo sliko življenja in trpljenja slovenskih rojakov v Dachau-u. Drugi prosvetni večer smo pa posvetili slovenskim materam v taborišču. One so nosile s številnimi otroci najtežje breme izselitve in ne spominjam se tako pristrane proslave materinskega dne kakor 13. julija 1945 na Hesselbergu. Pet pevskih zborov, deklamacije in pristran govori, zahvala otrok in mož materam in ženam. Govoril je tov. Lovro Janšej. Za 15. julij smo pripravljali pravi slovenski dan, na katerem naj bi posamezne doline pokazale svoje posebnosti; bili so zastopani vsi kraji od Brda do Labuda.

Dne 14. julija nas je vse presenetila vest ameriške vojaške vlade, da gremo drug dan v domovino. Rojaki so se objemali od veselja, debele solze radosti si opazili v očeh starčkov, nemir pri otrokih, ki deloma domovine še videli niso ali vsaj ne poznali. Kakor v mravljišču je mrgolelo po taborišču. Zaboji, kovčegi, škatle, vre-

če in drugi pripomočki so požirali zadnje zelo skromne ostanke imovine. Skupine moških so pričele z nakladanjem tovornih vozov, katere je v zadostnem številu dala na razpolago ameriška oblast. V nedeljo 15. julija ob štirih zjutraj je bilo mlado in staro na vozovih, bil je res slovenski dan, odhajali smo v domovino. Amerikanci so nas odpeljali v 80 km oddaljeni Nürnberg. Na vozovih so vihrale slovenske zastave in vse je bilo v zelenju. V Nürnbergu, kjer smo srečali samo še razvaline nekdanjega lepega, starega mesta, so se pripravljali veliki transporti Jugoslovancev in enemu teh transportov so priključili tudi nas koroške Slovence. Razporedili smo vso robo in svoje po vagonih, ki so jih dekleta na mah okrasila z zelenjem, potem pa smo potrpežljivo čakali odhoda vlaka. Ob 18. uri je vlak odrinil proti jugu. Iz vseh vagonov je odmevala pesem, navdušenje in veselje je bilo nepopisno. Skozi München in Salzburg smo v torek zjutraj srečno prispeli v Beljak. Bilo je to 17. julija 1945 ob devetih dopoldne. Med potjo sem poslušal po naših vagonih različna mnenja o sprejemu v domovini, toda nihče ni pričakoval tega, kar smo doživeli ta dan in naslednjo noč. Ob prihodu v Beljak so naše vozove odklopili od velikega jugoslovanskega transporta. Kmalu smo izvedeli, da so oblasti pridržale v mestu 35 koroških Slovencev, ki so dan pred nami prišli iz taborišča Memmingen v Nemčiji. Prva skrb je veljala tem rojakom in opoldne so bili že med nami. Ob 10. uri istega dopoldneva smo javili prihod našega transporta britanski mestni komandi, mestnemu županu in telefonično tudi deželni vladi v Celovcu.

Na postaji se je pojavila cela vrsta odprtih ognjišč, kjer so ženske pripravljale svojim malčkom toplo črno kavo. Prav kmalu so se pojavili znanci z Brnce in se nam ponudili, da nam

preskrbijo nekaj hrane. Ker pa se nam je od ure do ure obetala lokomotiva, ki nas bi morala odpeljati proti Celovcu, smo to ponudbo odklonili. Na kolodvoru je bila neznosna vročina. Otroci in starčki so hudo trpeli; v transportu smo namreč imeli štirideske otroke in nad osemdesetletne starčke. Proti večeru pa se je pojavila prva vest, da nas nameravajo poslati nazaj v Nemčijo. Ta vest je bila za nas tako gorostasna, da ji nismo mogli verjeti. Toda spet in spet je prihajala ta vest iz raznih virov in krog tistih, ki so za te načrte zvedeli, se je vse bolj večal. V začetku se nam je zdela stvar neverjetna, proti deveti uri zvečer pa so k našemu vlaku priključili še dva vagona »Volksdeutscherjev« in lokomotivo. Tedaj o smeri nadaljnje vožnje ni bilo več dvoma. Povelje se je glasilo: »Smer Mallnitz!«

Ne spominjam se nobenega drugega doživetja, da bi sklep tako na mah dozorel, kakor je bilo to takrat. Brez omahovanja sem kot vodja transporta ukazal, naj vsi izstopijo in raztovorijo prtljago. V manj kakor v petih minutah je 400 oseb s prtljago vred izstopilo iz vlaka. O dogodkih, ki so sledili tisto noč, bom pisal, ko bodo časi bolj mirni. Eno pa moram posebej poudariti: Disciplinacija je bila v tem težkem času vzorna in uspeh temu primeren; priborili smo si pot do svojih domov.

Dve ugotovitvi sta s temi dogodki nerazdružljivo povezani.

1. Tudi nova domovina se nasproti nam izgnancem, ki so nas oropali naših domov, ni obnašala nič drugače, kakor se je to pokazalo ob izseljevanju. Tudi nova domovina je zatajila svoje sinove Slovence in pri tem računala, da se bo na ta način rešilo slovensko vprašanje na Koroškem. To je neizpodbitna resnica, kajti o našem prihodu v Beljak so bili obveščeni beljaški župan gospod Pečnik in pozneje tudi deželna vlada.

2. Slovenci smo s svojim discipliniranim nastopom izsilili vrnitev na svoje domove. Nismo se torej odpovedali svoji zemlji in s tem smo dokazali, da mimo Slovencev in proti Slovincem na Koroškem ni rešitve slovenskega vprašanja.

Če se danes odgovorni ljudje še vedno trudijo, da bi nas Slovence zatajili, bodisi da nas nazivajo malo šovinistično skupino, nas, ki smo v raznih oblikah nosili vso grozoto nacističnega nasilja, ali pa da skušajo z organizacijo Heimatbudna št. II. v obliki manjšinskega referata nadaljevati delo, katerega Maier-Kaibitsch ni mogel končati, tedaj s svojim početjem samo dokazujejo, da toka časa niso razumeli. Dr. Joško Tischler,

predsednik Slov. prosv. zveze.

Samogovor izseljenca

Tisto jutro, ko so nas naložili na tovarne avtomobile, mojo ženo, štiri otroke in njihovo bêtežno staro mater, tedaj sem prekel v svojem srečnem svetu. Zverine so se polastile oblasti, volkove so postavili čredi za pastirja. In potem so potekala leta pregnanstva v delu, trpljenju. V duši pa je gorela iskra, ki se je navsezadnje razgorela v mogočen plamen: Pravica bo zmagala!

39 mesecev je gorelo upanje, potem so nam rekli: Vrnite se domov.

Toda ko smo se vračali nas domovina ni hotela spoznati. Za njo smo bili mrtveci, ki so jih obudili v življenje. Kakšna si, domovina, ki ne sprejemaš svojih otrok, ko se vračajo iz trpljenja, iz mrzle tujine, iz zažigalnih ograj? Ali se ti ne zdi, domovina, da se je v tvojem naročju naselila krivica in si prilastila domovinsko pravico?

Takrat, ko so na beljaški postaji goreli taboriščni ognji, sem drugič prekel ta svet...

In tedaj se je rodilo spoznanje: Ne, brat, preumazan je ta svet, da bi ga opral s svojo ljubeznijo. Udari, brat, z železno pestjo po volkovih, preženi z gorjačo krivico, ki se je naselila v tvojem domu, vzemi si svojo pravico sam — in ko boš vse to opravil, brat, tedaj šele boš lahko razprostrl roke in oznanil: Lep je ta svet in tudi za ljubezen je v njem dovolj prostora!

Po naši zemlji

Izredni občni zbor zadružne zveze

18. julija je bil v Celovcu izredni občni zbor Slovenske zadružne zveze. Predsednik Lapuš je najprej ugotovil sklepčnost zborovanja, ki se ga je udeležilo okrog 50 zastopnikov hranilnic in slovenskih zadrug iz vseh krajev Slovenske Koroške.

Nato je podal poročilo zvezinega načelstva za dobo od leta 1941 pa do danes. Poročal je o tem, da so nacisti po napadu na Jugoslavijo l. 1941 ukinili vse slovenske kulturne organizacije in tudi Zadružno zvezo. Gestapo je postavila komisarja Geissnerja, ki je prevzel vse premoženje Zadružne zveze. Po zlomu nacizma je koroška deželna vlada načelno izjavila svojo pripravljenost, da se zopet vzpostavi Zveza, vendar ni podvzela ničesar prijemljivega, in tako je dejansko ostalo vse pri starem. V aprilu tega leta so bili na povabilo deželne vlade razgovori o tem vprašanju, h katerim sta bila kot zastopnika za Zvezo povabljeni msgr. Podgorc in Ostermann. Tam so se zedinili, da bo deželna vlada postavila tri komisarje, in sicer: msgr. Podgorca, Ostermanna in Lapuša z nalogo, da skličejo po posameznih krajih volitve v nadzorne odbore zvezinih članic. Ti nadzorni odbori naj potem skušajo vplivati na sedanje odbore teh članic, da pristopijo v Zadružno zvezo. Lapuš pa je to imenovanje odklonil, ker: 1. smatra, da ni treba drugega, kakor da vlada odredi, naj se v trgovinskem registru črta nacistični komisar Geissner. S tem avtomatično dobijo vso pravno oblast stari odbori, ki bodo potem že storili vse potrebno, da se premoženje vrne Zvezi. 2. Komisarji po predlogih deželne vlade nimajo prav nikakih pooblastil in dejansko ne morejo nič ukrepati. 3. Ker ne gre, da bi postal komisar pri Zvezi nekdo, ki je bil prej vodilen v odboru in je še danes dejansko edini zakoniti zastopnik Zveze. 4. Ker o Zvezi nista upravičena razpravljati ne msgr. Podgorc ne Ostermann, temveč le Zvezin odbor kot edini pravni zastopnik Zveze. Predsednik Lapuš je izjavil, da je o tem poročal na seji zvezinega odbora, ki je soglasno ugotovil, da je bilo njegovo stališče edino pravilno in umestno. Nato je predlagal, da izredni občni zbor izrazi svojo solidarnost z ukrepi, ki jih je podvzelo vodstvo oziroma naj pove svoje mišljenje.

V obširni in razgibani debati, ki je sledila poročilu zvezinega predsednika, so se oglašali ki besedi posamezni zastopniki, ki so vsi po vrsti izražali

svojo solidarnost z ukrepi vodstva. Zahtevali so postavitev stanja iz leta 1941 kot izhodišče za nadaljnje ukrepe in izražali mnenje, da postavljanje komisaričnega vodstva ni upravičeno niti zakonito. Soglasno je bil sprejet sklep: Zahtevajo, da se uradno izbriše Geissner kot komisar, s čimer prejšnji odbor postane avtomatično edini zvezin pravni zastopnik. Ta odbor naj potem ukrene vse potrebno. Vse članice Zveze dajejo zaupnico zvezinemu vodstvu in ga pooblašajo za nadaljnje ukrepe, ki se mu bodo zdeli umestni.

Nato je tov. Kupper podal poročilo o stanju posameznih članic Zveze. Leta 1941 je bilo nasilno spojenih z nemškimi 22 slovenskih zadrug, 4 so ukinili in 12 so jih pustili samostojnih, toda dali so jim nemške odbore in spremenili iz Schulze-Deliszschovk v Reiffelzcnvke. Zvezino premoženje je upravljal nemški »Verband«. Ugotavlja, da so sedanji odbori teh zvezinih članic nezakoniti, ker so bili protizakonito postavljeni. Edini dejanski upravičeni zastopniki vseh teh ustanov so še vedno stari odbori, ki so bili redno in pravilno izvoljeni.

Po debati, ki je sledila temu poročilu, so delegati sklenili: da bodo po vseh krajih, kjer so bile slovenske zadruge, sklicali stare odbore, jih po potrebi izpopolnili in napravili vloge, da se jim kot zakonitim zastopnikom takoj predajo knjige in premoženje. Pri tem se sklicujejo samo stari odbori kot edini zakoniti, in to na podlagi starih pravil. Nato so zaupniki posameznih zadrug poročali o morebitnih spremembah, ki so nastale pri vodstvu oziroma odborih od nemškega zloma do danes. Iz poročil je razvidno, da je v veliki večini primerov ostalo doslej vse tako, kot je bilo za časa nacistov.

Po debati, ki je sledila poročilom, so končno zaupniki soglasno odobrili stališče zvezinega vodstva, ki pravi: »Zveza ne prizna stanja, ki je nastalo na podlagi novih, to je nemških pravil, in še vedno smatra vse članice kot svoje, ker pravno nikdar niso prenehale biti sestavni del Zadružne zveze. Vztraja na zahtevi, da služi vzpostavljanje stanja iz leta 1941 kot izhodišče za nadaljnje obravnavanje tega vprašanja.«

Na kraju so zaupniki odobrili predlog, da bodo zaradi pomanjkanja lastnih zadružnih prostorov z zvezinim vodstvom dotle, dokler Zveza ne bo pravno priznana, dopisovali preko POOF, Celovec, Salmstrasse 6.

Društvo političnih internirancev in obsojencev

Dožodki in ukrepi zadnjih mesecev so pokazali, da vlada na Koroškem med obema narodoma nezdravo razmerje. Tega se najbolj zavedajo antifašisti obeh narodnosti, in to prav tisti, ki svojega prepričanja niso prikrivali tudi v dobi krvavega zasledovanja pod hitlerjevskim režimom. Še vedno so na delu temni elementi iz nacistične dobe, da bi zasejali nemir in skalili prijateljstvo antifašističnega prebivalstva. Zato tudi borba za povračilo škode ni mogla biti dovolj uspešna.

Slovenski in avstrijski antifašisti so to igro spoznali in hočejo svoje prijateljstvo v miru prav tako izpričati, kot so ga priznavali v času borbe proti nacifazizmu. Oba dela imata isti interes, da se povzročena škoda povrne in zahteva enaka pravica za vse oškodovance. Zato je vodstvo Društva političnih internirancev in obsojencev za Slovensko Koroško sklenilo, da se pridruži avstrijskemu »KZ-Verbandu« kot samostojna in enakopravna sekcija.

Deželna zveza v tej novi obliki si

je zadala nalogo, da obnovi stike in prijateljstvo, ki so se gojili v koncentracijskih taboriščih s pripadniki vseh narodov in jih poživijo v interesu povračila prizadete škode. Izgradili bomo sodelovanje v korist miru, zbližanja narodov, v korist pravičnosti in zakonitosti.

Naslednje pismo »KZ-Verbandu« vsebuje načela, na katerih je zgrajeno sodelovanje.

»Zvezi političnih preganjancev na Koroškem«
v Celovcu.

Zaradi skupnega trpljenja v času nacizma in da bi bila borba za popravilo škode čim bolj uspešna, je »Društvo političnih internirancev in obsojencev za Slovensko Koroško« na svoji seji dne 3. 6. 1946 sklenilo stopiti kot samostojna sekcija v »KZ-Verband« ter se na skupni seji 25. 6. 1946 s predsedstvom istega zedinilo o sledečih načelnih vprašanjih:

1. Društvo stopi kot samostojna sekcija v »KZ-Verband«.

2. Sodelovanje se mora vršiti na antifašistični in nadstrankarski podlagi.

3. Društvo vodi lastno evidenco svojega članstva.

4. Društvo pošlje enega predstavnika v predsedstvo koroškega deželnega vodstva »KZ-Verbanda« in po enega zastopnika v okrajna predstavništva v Celovec, Velikovec, Beljak.

5. Vprašalne pole za slovensko sekcijo morajo biti dvojezične.

6. Društvo političnih internirancev in obsojencev za Slovensko Koroško oziroma slovenska sekcija »KZ-Verbanda« bo uradovala v Celovcu, Salmstrasse 6, dogovorno z uradom deželne zveze.

Za Društvo političnih internirancev in obsojencev za Slovensko Koroško: Haderlapp Franc in Niko Karner.

Za Predsedstvo koroškega deželnega vodstva »KZ-Verbanda«: Nischelwitzer.

POLJANČEV SLUČAJ

Župnika Vinka Poljanca so nameravali vodilni nacisti v njegovi župniji ob prevratu napasti in usmrtiti. Eden nacistov, Rabl Josip, pa je to javil glavarstvu in škofijstvu. Nato je dobil Poljanec od škofa šesttedenski dopust v zapovedujočem tonu: »... Urlaub und haben mich verstanden.« Poljanec se je odpeljal, vendar so ga že v Pliberku aretirali. Bil je v pliberškem in celovških zaporih in je bil zaprt do 11. maja. V času njegovega bivanja v zaporu so mu dajali v hrani strup. Dokaz za to je pismo zdravnika iz zavoda usmiljenih sester v Šent Vidu ob Glini, kamor je moral oditi Poljanec po vrnitvi iz zapora na zahtevo Gestapa. V tem pismu obvešča šentvidski zdravnik dr. Smeričnika v Dobrli vasi, da je bil vzrok Poljančeve smrti splošno zastrupljenje. Po Poljančevi smrti je poročal o zastrupljenju, ki so se ga nacisti poslužili proti zavednemu slovenskemu duhovniku, inozemski radio, pa tudi v Jugoslaviji se je o tem dogodku mnogo govorilo. Nacistične oblasti so nato po občini poizvedovale, kaj govorijo o tem slučaju ljudje. Obljubili so, da bodo župnika Poljanca ekshumirali (izkopali), vendar do tega ni nikdar prišlo. Tako je umrl mučeniške smrti kot ena prvih žrtev nacističnega divjanja zavedni slovenski duhovnik Vinko Poljanec. M. P.

LOČE — PEČNICA

Ko sem bil v obmejni coni, sem se pomudil tudi v Ločah. Na tamošnjem pokopališču stoji nov, velik, črn spomenik, ki nekam zamišljeno strmi v nebo. Velja krajevnim žrtvam koncentracijskih taborišč in žrtvi, ki je padla v boju proti nasilju za svobodo: Materi Lojzi, sinovoma Haniju in Franju Kock, p. d. Mikulovim v Rutah. Mati je umrla 5. marca 1944 v Lublinu na Poljskem, Hani 26. aprila 1944 v Dachau-u, Franjo — partizan — pa je padel 5. aprila 1945 v Dobju ob Baškem jezeru. V črni kamen so vrezane besede, ki pravijo: »Umiral je naš rod in tekla naša kri, da prost nam vstal bi narod, da dom nam naš stoji!« Pred tem spomenikom je imel sredi meseca majnika ob ogromni udeležbi rodoljubov domači župnik dr. Joso Ogris sijajen in pomenljiv govor. Govoril je o žrtvah našega malega naroda in o žrtvah drugih narodov v minulih šestih letih, o njihovem pomenu za osvobodjenje narodov ter o dolžnostih, ki nam jih nalaga hvaležnost do teh žrtev.

Pot me je peljala tudi mimo Pečnice. Mlademu duhovniku Rudiju Zeichnu, ki je tako tragično preminul, so tam postavili lep spomenik s temle napisom: »Križa resnico si učil, zvezd svobodo si slavil: Križa in zvezd zlati žar — naj ti da Bog v večni dar.« Slovenski duhovnik.

Peter Levec:

Njegova rdeča ruta

V spomin slovenskemu partizanu Pavletu Brijanu, ki je bil v januarju 1944 v borbi za Črno na Koroškem ranjen v glavo in je na prenosu umrl.

Pod vratom si imel rdečo ruto, ko zbranim nam govoril si takrat. Napori, borbe in življenje kruto nas zbližalo je. — Bil si še ves mlad!

Zvečer si z nami v borbo se podal. Nazaj v temi smo te težko nosili, ah, tebe, ki še včeraj si dejal, da vse za našo stvar bi žrtvoval. Besede, glej, postale so resnica...

Počasi dan iz snežnih host polzi, vrhovi so se v zarji pordečili in luč oblila nam je mračna lica. Tovariš, hej! — A on ne čuje klica. Te še poznamo? Si res takšen ti? Pod težo se, gredoč, šibe nam pleča, le ruta še kot včeraj je rdeča — na ruti temni madeži krvi.

ŠT. VID V PODJUNI

Dragi Vestik! Ker je ta dopis prvi iz Št. Vida, bodi predvsem pozdravljen, ti težko pričakovani prijatelj in neizprosni zagovornik naših teženj! Dasi bi bilo v pozdrav poročati tudi o veseli svatbi Janežvega Karla in Ane Weizer v Šent Vidu, prepuščamo to bolj neposredno udeleženi svatom. Častna in sveta dolžnost vseh Šentvidčanov pa je, da se oddolžimo spominu tov. Franca Weizerja-Kavharjevega v Rikarji vasi, ki je umrl v novembru 1944 kot žrtev nacističnega nasilja. Po srečni vrnitvi iz prve svetovne vojne je postal kot abiturijent davčni uradnik v Velikovec in pozneje uradnik v Jugoslaviji. Tam si je tudi izbral življenjsko družino in si ustanovil svojo družino. V prostem času je rad prihajal v svoj domači kraj, dokler mu je bilo to mogoče. Toda prišel je nacistični napad na Jugoslavijo in pričelo se je preganjanje vsega slovenskega naroda. Tudi naš Franci je bil med talci v Begunjah. Njegovi sestri se je sicer posrečilo, da ga je rešila iz Begunj, vendar je zapor njegovo zdravje tako razrazil, da je kmalu nato umrl. Pokopan je na celovškem pokopališču. M. P.

Še dve Ciril-Metodovi proslavi

BILČOVŠ

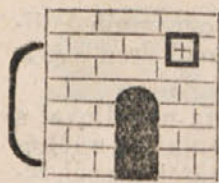
Kot po vsej Slovenski Koroški smo hoteli tudi v našem kraju prirediti 7. julija proslavo slovanskih apostolov Cirila in Metoda. Izredno slabo vreme pa nam je naše načrte prekrizalo, tako da smo morali prireditev prestaviti za en teden na 14. julij.

Pri prireditvi, ki je bila preteklo nedeljo pred številnimi poslušalci, je sodelovalo nad 60 mladincev in mladink z recitacijami in pevskimi točkami. Tovariš Kaki iz Škofič nam je v lepih besedah orisal življenjsko delo in pomen sv. Cirila in Metoda, nato pa so sledili nastopi fantovskega zbora, pevcev iz Želuč ter mešanega in dekljskega zbora. Z dvema prizoroma sta nastopili tudi igralski skupini iz Kotmare vasi in Želuč ter želi za lepo izvajanje nedeljeno odobravanje.

Prireditev je zapustila pri vseh navzočih najlepši vtis.

ZGORNJE JEZERCE

V Zgornjih Jezercih pri Žumpru so v nedeljo 14. julija ob številni udeležbi proslavili spomin sv. Cirila in Metoda. Sodelovali so tamburaši iz Gozdanj, ki so se prvi zbudili po letih nacističnega terorja. V pestrem sporedu sta bila mojstrsko prikazana prizora »Izdajalec« in »Mati«. Nad vse pa nas je iznenadil Kernjakov pevski zbor iz Št. Ilja s krasnimi pesmimi. Predsednik kulturnega društva »Gozdanje« tov. Jokej Reichmann nam je v pozdravnem in zaključnem nagovoru orisal pomen velikega dela slovenskih blagovestnikov in nas obvezal za bodočnost. Takšen narod si ne da vzeti pravic in svojega narodnega življenja.

T O N E J E L E N I

IZ SPOMINOV

Avgust 1942. Z močnim sunkom se avtomobil ustavi. Kje smo? Dvorišče z visokim obzidjem, policija, SS-ovci, z okna gleda cev težke strojnice. Suvaj nas z avtomobila. Tovariš, ki je z verigo privezan k meni, pade na tla in me potegne za seboj. Podpluta roka me zaboli, da mi stopijo solze v oči. Močna straža, oborožena z brzostrelkami, nas spremlja v prvo nadstropje. Deset nas je še, zvezanih po dva in dva. Enajstega tovariša so pa ustrelili med potjo iz italijanskega koncentracijskega taborišča. V prvem nadstropju zagledamo uro. Pravkar je udarila enajst v lepem trozvočku. Zdrznem se. To je tista ura! Ura, o kateri sem že toliko slišal. Pravili so mi, da razširja strah in grozo med jetniki, ker jim zapoje vsake četrte ure kakor mrtvaški zvon. Zdaj vem, kje sem! Sreča nas ženska paznica, pljune pred nas in se nam zareži v obraz kakor hijena: »Svinje, kmalu boste tam, kamor spadate!« Postavijo nas v vrsto in odpnejo verige, da lahko obrnemo žepe in snamemo z rok ure in prstane. Poberejo nam pasove, trakove iz čevljev in vse, kar bi nam moglo služiti za samomor. Kar imejte, ne bom vam storil tega veselja! Oddahnem si; po dveh dneh je moja desna roka zopet prosta. Vsa podpluta je, pozna se globoko vtisnjeni sledovi verige. Toda kaj je vse to, saj drugi trpijo še bolj.

»Marš, za menoj!« zarohni surov glas. Vrsta se pomika kot mrtvaški sprevod med stražo v pritličje, v klet, spet tri stopnice navzgor in se ustavi v temnem, ozkem hodniku. »Begunjski bunker«. Prostor za zaznamovane. Podzavestno vidim v duhu Dantejeve verze: »Zaman so vaši upi...« Še preden se zavem, me porine okovani škorenj v celico. Številka tri. Okno je majhno, svetlobe malo. Ogledujem si celico, ki nima — razen topovskega krogla podobne peči — nobene opreme. Zid je bil nekdaj bel. Gledam po kotih in vidim vsepovsod krvave lise. Pod oknom, poleg krvave maroge, vidim jamo v zidu. Okrušek. Vendar

ne. Jasno se vidi, da tu ni zid le okrušen, temveč da je tu prodrla krogla. Od zunaj ni mogla sem; izstreljena je morala biti le skozi vrata. V kotu vidim v zid vpraskano srce, iz srca gori plamen, v njem pa mala peterokraka zvezdica. Nad srcem križ, v srcu pa piše: »20. 5. 1942, tov. Lojze, odšel si za narod!« In pod srcem: »Lojze, na svidenje! Vidiva se kmalu!« V glavi mi razbija kot kladivo...

Iz premišljevanja me vzdrami šum in krik, ki prihaja iz sosednjih celic. Pretepajo. Slišim zamolkle udarce po človeških telesih in pridušeno moško ihtenje. Gledam na vrata, kdaj se bodo odprla, in sem pripravljen na vse. Čakam s stisnjenimi zobmi. Zagrizena volja mi bo pomagala, da bom prenesel vse brez glasu. Nenadoma mi šine v glavo misel na tovariša Zmagota: Hotel si rešiti mene, pa si dal za to svoje življenje. Morda si odšel na svojo zadnjo pot prav iz celice št. 3! In jaz? Ne! Nad vrati ni Dantejevega verza. Zame ga ni! Vsi ne moremo in ne smemo za vedno oditi! Zdi se mi, da vidim tam nekje pod Stolom postavnega fanta. Stoji na skali in puško drži v roki. »Ne boj se,« mi pravi, »pride čas, ko boš z menoj vred zavriskal!« Da, tovariš, bom takrat, vendar tudi danes nisem obupan, ker vem, da ne smem umreti. Četudi me zagrebejo, umrl pa vendar ne bom. Živel boš ti in mnogi drugi in moje življenje bo v vas. Vstal bo slovenski narod in z njim jaz in moja zavest.

Ko tako ždim, naslonjen na zid, se nenadoma odpro vrata in pred menoj stoji mlad SS-ovec. Še preden se zavem, me udari po obrazu. Roke mi šinejo kvišku, pri tretjem udarcu mi zopet padejo. »Pes, ne veš, kako je treba stati pred menoj? Fric, verigo! Ta pes ne sme imeti prostih rok!« Stražar pride z verigo in zvečeta mi roke. Tako torej, desna se še ni odpočila, sedaj pa kar obe! Te v italijanskem taborišču do kosti izstradane roke so tem zverem nevarne.

»Tako! Če te še enkrat zasačim, da

se ne boš pokoraval hišnemu redu, se pripravi na druge stvari! Kadar zaslišiš, da se odpirajo vrata, se obrni proti oknu, dvigni roke nad glavo in obrniti se smeš šele, če te kdo pokliče!«

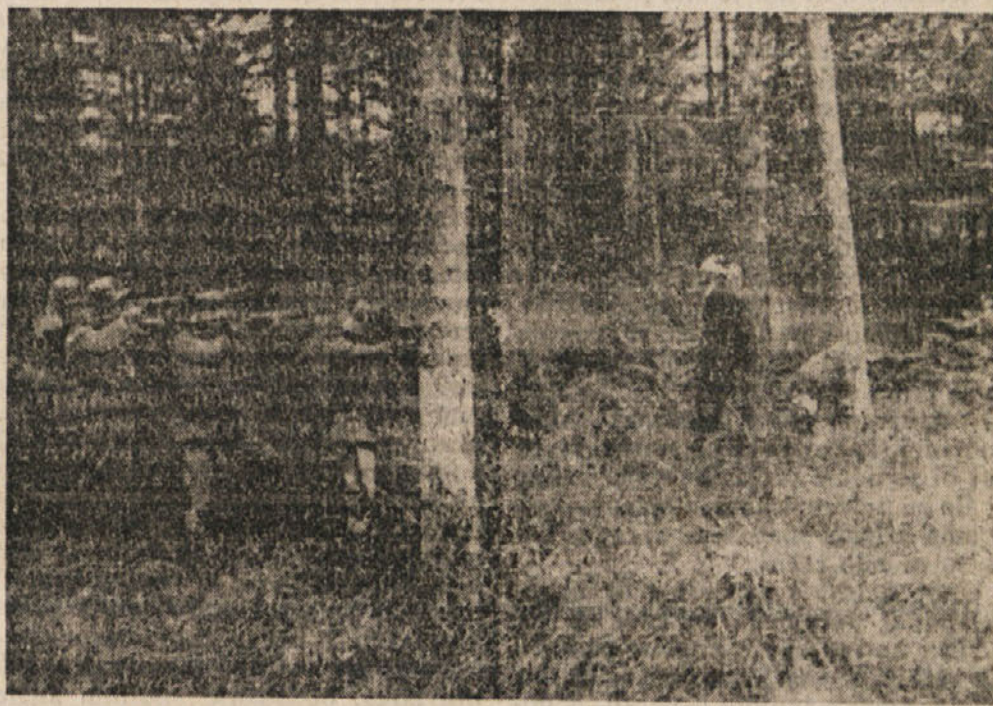
Vsakih nekaj minut je kdo pri vratih in izmučen, kot sem, si ne upam sesti na tla. Vedno sem pripravljen, da dvignem roke. Muči me strašna žeja, še hujši je glad. Živčna napetost se vse bolj veča. Skozi okno prihaja ozek sončni žarek. Opazujem, kako se pomika počasi više. Štejem minute, ure. Mrtvaške ure tukaj ne slišim. Kaj neki delata mati in oče daleč v

na hodnik in mi ukažejo sesti na klop. Kaj bo! Tepli me bodo! Vidim stražnika, ki prinese močno verigo, nato uklenejo še obe nogi.

»Tako, da boš vedel, kdaj moraš stati mirno!«

Tudi moje noge, ki me še komaj nosijo, so nevarne. Lačen sem in žejen, da se Bog usmili, toda ni vode. Kaj bo z menoj?

Zmračilo se je že in ležem na tla, da bi zaspal. Slišim, kako se odpro vrata v sosednjo celico in slišim stražarja: »Satler, pridi ven!« Odvedeje

Tako je nemški »nadžlovec« gradil »novo Evropo«

Nemčiji za žično ograjo? Ali so Nemci že zavzeli Sevastopol? Morda, toda Leningrada in Moskve ne bodo! In slovenskega naroda tudi ne bodo uničili. Ne bodo ga, ker ga ne morejo.

Večerja bo. Prežim na vrata, kdaj se odpro, da potolažim svoj žgoči glad. Vrata se odpro. Pozabil sem na popoldansko povelje in se približal z iztegnjenimi rokami, da bi sprejel večerjo. Toda ne! S kopitom brzostrelke me udari SS-ovec v prsi, da se opotečem od vrat do okna. Vrata so zaprli. Večerjo so odnesli. Že dva dni sem brez hrane. Čez čas me pokličejo

ga na vrt. Zaslišim korake pod oknom svoje celice in glas: »Moj Bog, reši me!« Udarce po ustih, dva strela in zopet tišina. Grozen strah me obide, tako da niti dihati ne upam. Ali sem tudi jaz že na vrsti? Ne, saj vendar ne sme in ne more biti! Ali morda jutri zjutraj ali zvečer?

Pozneje sem zvedel, da je bil to tisti Satler, ki so ga pripeljali v Begunje iz Celovca in je bil doma iz Mežice.

(Dalje)

Širite »Slovenski vestnik«

Primožič Franc-Markot

KOROŠKA V BORBI

Vzhodno-koroški odred je pomladi 1943. leta ponovno mobiliziral prstovoljce in jih do maja tega leta že v večjem številu poslal na Štajersko in Dolenjsko. Hiter porast koroških edinic, njihovi vojaški uspehi in duhovni polet borbenosti vsega antifašistično razpoloženega naroda na Slovenskem Koroškem je omogočil formiranje enotnega vojaškega vodstva za vso Koroško.

V tem času, ko se je postavilo enotno vojaško vodstvo za vse koroške partizanske edince, je prišla na Koroško tudi zavezniška vojaška misija. Tej vojaški misiji je načeloval major — sedaj polkovnik g. Charles. Poleg njega so bili člani misije še gospodje: majorja Cahusac in Robers ter še dva poročnika in en kapetan. Zavezniška vojaška misija je omogočila koroškimi edincem, da so dobivale material — obleko, obutev in orožje, ki so ga prinašala zavezniška letala. Že sama pojava in pomoč zavezniške vojaške misije je v precejšnji meri dvignila moralno, in to ne samo v borbenih edincih, temveč tudi med ljudstvom, ter istočasno doprinesla k priznanju, koliko in kako se je slovenski narod na Koroškem boril, koliko in kakšnih žrtev je slovenski narod doprinesel v svoji borbi skozi vso svojo zgodovino, posebno pa v zadnjih letih, ko se je z orožjem v roki boril za osvoboditev in združitev vseh Slovencev.

Vse to je omogočilo nagel številni porast partizanskih edinic, ki so v kratkem času narasle nad 1000 mož popolnoma oborožene vojske. V tem času, to je v poletju in jeseni l. 1944, je narodnoosvobodilna borba na Ko-

roškem doživela vrhunec svojega poleta, kakor v vojaškem, tako tudi v političnem pogledu. Nagel porast edinic je omogočil, da so se načrtno porazdelile po deželi; s tem so lahko kontrolirale ozemlje južno in severno od Drave ter vršile tudi večje vojaške akcije.

Med temi akcijami posameznih partizanskih edinic je potrebno omeniti sabotažno skupino kapetana tov. Nestla-Ostrogarja Toneta, ki je na poti v Ziljsko dolino porušil »Hudičev most« na Ljubeljski cesti ter s tem zaprl promet za dalj časa. Ista skupina partizanov je minirala vodovodne cevi za električno centralo v Borovljah. Na svojem pohodu je prodrla do Podkloštra. Na tej poti je na več mestih minirala progo in pri tem uničila tudi več železniških objektov.

Posebej pa moramo omeniti vojaško akcijo Vzhodno-koroškega odreda konec junija 1944. leta. Trinajsti SS-policijski regiment se je zbiral v Črni v Mežiški dolini z namenom, da bi izvršil svoj običajni izpad na središče partizanov koroških edinic, ki je takrat bilo v Solčavi. Da bi ta načrt preprečil, je štab koroške skupine izdal povelje edincem Vzhodno-koroškega odreda, da naj blokirajo Črno v smerih, ki peljejo v Luče in Solčavo. Naše edince so pravočasno in neopazno zasedle položaje, ki so obvladali vse te smeri. Na ta način so si partizani zagotovili iniciativo in pripravili presenečenje nemški policiji. Prvi dan borbe je bil za 13. SS-policijski polk dan samih presenečenj: kjer koli so poskušali predreti iz Črne, povsod so našli nalet na partizanske zase-

de, ki so jim v celoti onemogočile izvršitev njihovih nalog. Že prvi dan je bil dan popolne zmage, ker je moral ves policijski regiment nazaj v Črno. S seboj je odpeljal nad 100 mrtvih in večje število ranjenih fašistov.

Ponoči so dobili SS-ovci okrepitve. Drugi dan so se ponovno z vso silo zagnali in so imeli namen, ne samo da predrejo, temveč tudi da uničijo živo silo partizanov. Naše edince so se v teku noči zbrale, spremenile položaje ter pričakale fašistično policijo samo v eni smeri. Tu so naši partizani nenadoma napadli in se kasneje umaknili, ker so se zavedali, da ne bi bili kos desetkrat močnejšemu sovražniku. Drugi dan je bilo pobitih nad petdeset Nemcev, naši partizani pa so imeli v obeh dneh vsega skupaj enega mrtvega in štiri laže ranjene. Naši so v tem boju zaplenili večjo količino orožja in drugih vojaških potrebščin. V tej borbi je ves čas sodeloval zvezni oficir Britanske vojaške misije major g. Cahusac. Ker je bil izredno hraber, je bil ves čas v prednji vrsti in ni zapustil položaja, dokler je borba trajala. Tovariši, ki so se nahajali v njegovi neposredni bližini, so pripovedovali, da je on sam pobil več ko 10 Nemcev. V času zatišja se je vračal na mesto, kjer je bil štab, ki je to operacijo vodil, in takoj začel po radijski zvezi poročati o poteku borbe svoji nadrejeni komandi v Italiji, kjer je bil istočasno glavni stan maršala Aleksandra. Po uspešno končanem boju v Črni je štab Koroške skupine partizanskih odredov in edinic, ki so v tem boju sodelovale, prejel pohvalo in priznanje glavnega štaba maršala Aleksandra.

V tej dobi so bile partizanske enote razmeščene po vsem ozemlju Slovenske Koroške. Oktobra meseca l. 1944 je iz sestava Koroške skupine odredov odrinila čez Dravo večja edinica

pod vodstvom kapetana Mirka-Uličarja Jožeta. Ta edinica je imela svoje operativno področje med Labudsko in Krško dolino in se je naslanjala na masiv Svinjske planine. Ti partizani so postali jedro in zbirališče vseh antifašističnih borcev na ozemlju severno od Drave. V tem predelu je postal žrtev nacističnega nasilja tudi zvezni oficir britanske armade Cahusac.

Ta doba, ki je bila v narodnoosvobodilnem boju na Koroškem najplodovitejša, nazorno prikazuje uspehe eno in polletnega naporega dela prvih koroških borcev ter je istočasno dokaz, kako globoko je bila v slovenskem ljudstvu na Koroškem ukorenjena narodna zavest in politična zrelost naroda, ki je po tolikih prevarah spoznal in doimel, da si bo svoje pravice lahko priboril samo z orožjem v roki.

Sledila je poslednja in najtežja zima za partizane na Koroškem. Nemška fašistična vojska, ki je stala že pred zlomom, je z vso silo pritiskala in neprenehoma napadala partizanske edince z namenom, da bi jih uničila ter tako očistila in pripravila ves ta prostor za umik svojim bežečim armadam. Vzporedno s tem so fašisti tudi zadnjič poskušali politično uničiti narodnoosvobodilno gibanje; pri tem so se posluževali vseh samo njim lastnih metod nasilja, vendar vse brez uspeha.

Partizanske edince so kljub številnim žrtvam dočakale zmagovito pomlad 1945 in že v marcu so pričele z ofenzivo, ki so jo nadaljevale do zloma nemške vojske, ko so istočasno z zavezniško britansko armado zasedle ves slovenski del Koroške. Kot primer za veličino partizanskih žrtev na Koroškem naj navedemo samo borbo za Borovlje dne 12. maja 1945, v kateri je izgubilo življenje nad 100 slovenskih partizanov.

(Dalje)

Španija in 18. julij 1936

Za desetletnico izbruha španske državljanske vojne je list Rdeče armade za Avstrijo »Oesterreichische Zeitung« objavil članek, ki ga prinašamo v prevodu:

18. julija 1936 se je v Španiji začel boj, ki še do danes ni končan: pešiča generalov, ki jim je bila podrejena vsa španska vojska, se je dvignila proti španski republiki in proti vladi, ki jo je izvolilo ljudstvo. Dvignili so se, da bi namesto demokratske republike vpeljali fašistično diktaturo.

Španija je bila tedaj republika, ustanovljena leta 1931 po padcu Burbonskega kraljestva. Tej spremembi so sledile demokratske volitve, pri katerih so borci leve, meščanskih demokratov in zastopniki del. stranke dobili večino v parlamentu in iz svoje srede sestavili vlado. Proti tej vladi so se tedaj uprli generali. V splošnem so takrat govorili o meščanski vojni v Španiji, kakor bi bili Španci tisti, ki naj bi se borili proti Špancem, kakor bi šlo za notranje obračunavanje med dvema deloma španskega naroda. Toda to ni bilo tako!

Upor španskih generalov ni bil tedaj nekaj slučajnega, pa tudi ne posledica notranjega razvoja v Španiji. Ta vstaja, ki sta jo uprizorila Hitler in Mussolini s svojimi generali, je pomenila del velikega vojnega pohoda fašizma proti demokraciji, ki je dosegel svoj vrhunec v najbolj krvavi vseh vojn, v drugi svetovni vojni.

Mnogo prej, preden so Franco in njegovi generali zgrabili za orožje, so njihovi zastopniki odpotovali v Rim in Berlin in tam skupno z generalnimi štabi izdelali podrobne načrte o uporu. Sedaj je znano, da je bil Franco, krvnik današnje Španije, že davno prej samo plačani agent špijonažne službe v Hitlerjevi Nemčiji. Francova vstaja in poskus Italije in Nemčije, da napravita Španijo za svoje orodje, sta resno ogrožala dve demokratski velesili — Anglijo in Francijo. Nemški agenti v Španiji naj bi namreč blokirali (zaprli) Gibraltar, vrata v Sredozemsko morje, in na ta način pripomogli Italiji, da postane edini gospodar v Sredozemlju.

Ce bi obe velesili, Anglija in Francija, vodili politiko s človeško doslednostjo, bi bilo pričakovati, da se bosta z vso močjo potegnili za demokratsko Španijo proti poplavi Hitlerjevih in Mussolinijevih agentov na iberškem polotoku. Toda takrat je tako imenovana »Monakovska politika« že šla v klasje. Angleška zunanja politika je bila v rokah tistega Chamberlaina, ki je samo gledal, kako bi kos za kosom zmetal Hitlerju in Mussoliniju v žrelo. Francoska zunanja politika pa je bila tako samo privesek angleške. Obstajalo je takrat tudi Društvo narodov, ki naj bi po svojem programu preprečila vsako napadalno vojno; toda tudi v njem so prevladovali »Monakovski politiki«.

Kakšen je bil namen teh politikov? Poskušali so z vsemi sredstvi usmeriti udarno silo nemškega napada proti Sovjetski zvezi, na zapadu pa so bili pripravljeni žrtvovati vse, samo da ne bi motili Hitlerja in njegovih pajašev pri njihovih roparskih pohodih. Upali so namreč, da jih bodo mogli tako enkrat izrabiti proti Sovjetski zvezi.

Da bi Francu pomagali pri uresničenju njegove politike, so možje monakovskega kova ubrali svetohlinsko pot in ustanovili »komisijo za nevmešavanje« s sedežem v Londonu. Ta komisija naj bi onemogočila vsako pomoč republikanski Španiji, obenem pa spretno prikrila podporo, ki so jo Francu nudili nacisti in italijanski fašisti. Italijanske divizije in nemške vojske ladije so odplule v Španijo, kjer so italijanske in nemške granate pobile 10.000 Špancev. Ali špansko ljudstvo se je junaško upiralo in iz nič ustvarjene ljudske armade so si priborile nešteto zmag nad Francovimi vojaki, Mauri in njegovimi tujskimi legionarji.

Iz vseh držav, celo iz Avstrije, so prihajali prostovoljci, ki so bili pripravljeni, da se bojujejo in ginejo na španskih tleh za stvar svojih narodov. Zavedali so se nevarnosti, ki jo predstavljata Franco in njegov fašistični režim za njihovo lastno domovino. Tri leta je trajala junaška borba španskega naroda, in ves ta čas se je našla samo ena država na svetu, ki je pokazala razumevanje za borbo Španije in njenega ljudstva in jo tudi podpirala, kolikor je to dopuščal mednarodni položaj. Ta država je bila Sovjetska zveza.

Že v prvih mesecih španskega osvobodilnega boja je poslal J. V. Stalin telegram glavnemu štabu španske komunistične stranke Jose Diazu, v katerem je dejal: »Stvar španskega ljudstva je stvar vsega naprednega človeštva.« A sovjetsko ljudstvo ni ostalo samo pri izrazih sočustvovanja. Velikanski ladijski tovari z živili so pluli v Španijo. Več teh sovjetskih ladij so na potu v Španijo potopile nemške in italijanske podmornice, in sovjetski mornarji so umirali za svobodo Španije. Španski otroci in ranjenci so bili pristrčno sprejeti v Sovjetski zvezi, kjer so našli drugo domovino.

Toda nasprotnikova premoč je bila prevelika, obnašanje vodilnih angleških in francoskih politikov pa je razočaralo mnoge, ki so se v začetku borili na strani republikancev. Začel se je krčiti tudi krog tistih odločnih borcev, ki so se zbirali okoli duše vsega odpora: španskega delavstva in njegove komunistične partije. Do zadnjega se je držal Madrid. Francu se ni posrečilo zavzeti glavnega mesta, ki ga je oblegal že v prvih tednih bojev. Našli so se pa med republikanci izdajalci, ki so odprli Francu mestna vrata. Večji del republikanske vojske

se je boreč se umaknil na francoska tla. Franco je obhajal zmagovalstvo, a narod ni bil premagan, kajti kmalu so na mnogih mestih vzplamteli partizanski boji španskih rodoljubov.

Od tedaj je že preteklo sedem let. Francov diktatorski režim postaja vse bolj majav in šibak, odkar je s padcem Hitlerja in Mussolinija izgubil svojo najzanesljivejšo oporo. Tisti Franco, ki je pošiljal svoje čete na vzhodno bojišče proti Sovjetski zvezi in čigar »krvave divizije« niso v svojih zločinih in krvoločnosti prav nič zaostajale za Hitlerjevimi SS-trupami, poskuša sedaj hinavsko zatrjevati, da je prijatelj zapadnih sil. Toda vsa svetovna javnost prav dobro pozna Franca. Mednarodna zveza delavskih sindikatov zahteva bojkot Francove Španije, zahteva tudi, naj se podpro republikanska Španija, da bo mogla obnoviti svojo zakonito oblast.

Na pritisk javnosti je prišlo vprašanje Francove Španije pred Varnostni svet Združenih narodov.

Živo se še spominjamo ostrih obtožb sovjetskega predstavnika Gromikova proti poslednjemu fašističnemu glavarju. Vendar se še danes najdejo sile, ki nočejo energično pomesti s Francom, ampak si namesto ljudske republike v Španiji žele neke vrste stvor, ki ne bo ne ptič ne miš, to pa samo zato, da španskemu narodu ne bi bilo treba vrniti njegove svobode. Na Francov prestol hočejo posaditi kot kralja od nekdanj osovraženi poganjek Burbonskega drevesa. V angleških časopisih se večkrat omenja, da je bil sedanji predstavnik Anglije v Varnostnem svetu lord Halifax svoje čase najbolj vnet zagovornik tako imenovane politike »nevmešavanja« v Španiji.

IZDAJALEC MIHAJLOVIČ

Končana je razprava proti Draži Mihajloviču. Razkrila nam je tajne niti, ki jih je pletel izdajalski general na Balkanu. Konci teh niti pa segajo izven Balkana. Narodi in ljudstva, ki se bore za svojo svobodo, lahko črpajo dragocene nauke iz primera Mihajlovič. Uči jih budnosti in odločne borbe proti vsakršnim Mihajlovičem, pa naj se skrivajo v nacionalnem ali demokratskem plašču. Opozicija v osvobodilnem gibanju katerih koli narodov je vedno povezana s svetovnimi reakcionarnimi silami. Z njimi vred stoji na strani sovražnikov svobodoljubnega naroda. Zasluga osvobodilnega gibanja v Jugoslaviji je bila, da je pravi čas pokazalo ljudstvu njeno razkrojevalno, zločinsko delovanje, da jo je razkrinkalo in uničilo.

Številne obtožbe, ki jih je naperil državni tožilec proti Mihajloviču, je razprava samo potrdila. In še več: novi in novi dokazi so ovrgli vsak zagovor in opravičevanja, s katerimi je hotel Mihajlovič zvaliti krivdo na svoje poveljnike. Izpovedi prič in novi dokumenti so dokazali vso podlo delovanje Mihajloviča in njegovih pomagačev v inozemstvu. Pokazali so tudi, kje je tisto reakcionarno gnezdo, ki je moralno in gmotno podpiralo Mihajloviča pri njegovem delu.

Česa ga dolži obtožnica?

Ko so se jugoslovanski narodi dvignili v boj proti okupatorju, je Mihajlovič oviral ta boj in govoril: »Ni še prišel čas! Počakati moramo!« Tako prične vsak izdajalec. Kmalu nato je navezal stike z okupatorjem samim, z njegovimi domačimi hlapci, ustaši, nedičevci in ljotičevci.

»Izrabljajte Italijane, izrabljajte Nemce!« je ukazoval svojim komandantom. Pod tako geslo je hotel skriti svoje sodelovanje z okupatorjem. Na

pomoč je prihajala v ogromnih količinah in jo je zato trosil med svoje komandante.

Mihajlovič je vsa leta nadaljeval s to politiko, njegovi četniki pa z množnim klanjem. Niti starci, otroci, žene ali ranjenci jih niso ganili.

Že leta 1944 je prišlo do odkritega sodelovanja z Nedićem, ustaši in okupatorji. Avgusta 1944 se je Mihajlovič sestel z nemškim poveljnikom Neubacherjem. Na sestanku je bil navzoč tudi ameriški polkovnik Mac Dowl. Pripravljal je tudi sestanek z ustaškim poglavarjem Pavelićem, pozneje se je z njim dogovoril po odposlancih. Z zagrebškim nadškofom Stepincem je navezal pismene stike in ga pozval, da naj tudi on z vso svojo oblastjo pospeši borbo proti partizanom.

Prav tako se je povezal z reakcionarji sosednih držav: z grškim generalom Zervasom, Muharemom Barjaktarjem, z generali in višjimi oficirji bolgarske zasedbene vojske kot z generalom Stančevom in polkovnikom Marinovom, z raznimi bolgarskimi reakcionarnimi politikmi, s Horio Simom in Maniuom v Romuniji ter generalom Ujszasijem ter ministrom Kalayem na Madžarskem.

Dalje je obtožnica ugotovila na temelju brzoglav in osebnega Mihajlovičevega priznanja, da je sprejel gestapovsko skupino pod vodstvom Gasparoviča. Mihajlovič je vedel, da so gestapovci, da je to skupina, ki je dokončala v Gradcu tečaj za izvrševanje vohunskih in diverzantskih dejanj, vedel je, da je bila poslana v Srbijo za organiziranje vohunskih zvez in sabotaže. Nič ga ni oviralo, da ne bi te skupine sprejel in da ji ne bi dal 30 četnikov kot pomoč za izvrševanje takih akcij v Srbiji.

Nešteti so zločini Draže Mihajloviča. Jugoslovanski narodi izgovarjajo njegovo ime z gnevom in gnusom. Zala ne tako povsod. Bivša jugoslovanska begunska vlada je četniške vodje za njihovo »delo proti osvobodilnemu gibanju« odlikovala. Prav tako — Hitler. Nekateri reakcionarji v inozemstvu so Mihajloviča proslavljali in ga še celo sedaj, ko je dokazana teža zločinov, imenujejo »junaške« ter »legendarni gorski car«.

V knjigi »Dokumenti o izdaji Draže Mihajloviča« je zbranih 760 dokumentov, pisem, telegramov, ukazov in fotografij, ki razkrinkujejo njegovo »svetniško, junaško« osebnost. Tam najdemo tudi dokument o četniškem vodji Djuriću, katerega je Hitler odlikoval za posebne zasluge z »železnim križem«. Londonska begunska vlada ga je za prav iste »posebne zasluge« odlikovala z redom »Karadžorđevićeve zvezde«. Obe odlikovanji na prsih tega zločince dokazujeta podle cilje, ki sta jih roko v roki zasledovala Hitler in kraljeva vlada. Pomoč, ki jo je dobivala ta vlada, pa to, da so se nekateri inozemski krogi strinjali s temi načrti in jih podpirali. Če se to dogaja še danes, je jasno, da vsi ti hočejo zase kovati dobiček na Balkanu. Hočejo, da bi jim banatski kmet posejal žito, poželi pa bi ga sami; da bi delavec iz Bora nakopal rude, pospravili pa bi jo drugi; da bi jugoslovansko ljudstvo v potu svojega obraza spreminjalo za druge tisočake v milijone. Ker pa se to danes v Jugoslaviji ne more več dogajati, zato blatijo mlado republiko z vsemi mogočimi podtikani in lažmi. Poskušali so organizirati razne zločinske elemente, da bi ti izpodkopali novo ljudsko oblast v Jugoslaviji. Proces proti Draži Mihajloviču pa je razkrinkal vse njegovo zločinsko delovanje in preprečil, da bi tudi v bodoče še kdaj uspevalo to satansko, judežvo delo.

Skupščina narodov je odklonila Mihajlovičovo prošnjo za pomilostitev. Smrtna obsodba nad Mihajlovičem in osmimi njegovimi pomagači je bila izvršena 17. julija. Izbrisan je najgrši in najostudnejši madež v zgodovini jugoslovanskih narodov iz preteklega desetletja. Maršal Tito je ob tej priliki dejal: »Smrtna obsodba, ki jo je prejel vojni zločinec Mihajlovič, je obenem smrtna obsodba nad mednarodno reakcijo.«

GOSPODARSTVO

J. B. S. Haldane:

Na začetkih poljedelstva

J. B. S. Haldane je profesor biometrije na londonski univerzi in je znan učenjak, ki je napisal v dvajsetih letih vrsto znanstvenih knjig tako s prirodoslovnega ko filozofskega področja. V tej vojni je deloval kot znanstvenik za mornarico. Članek, ki ga prinašamo, je odlomek iz njegove knjige »Znanost in vsakdanje življenje«, ki jo je napisal leta 1939, pa je bila pozneje med vojno še trikrat ponatisnjena.

Danes smo sredi dobe velikih gospodarskih sprememb. Glavni vzrok teh sprememb je uvajanje strojev, ki bi omogočali slehernemu človeku lagodno in udobno življenje, če bi bil posamezen delavec lastnik proizvodnih sredstev, to je strojev.

Kolikor vemo, je doživljala človeška družba tolikšno spremembo kot danes samo enkrat v človeški preteklosti. Tisto prvo spremembo v daljni preteklosti je povzročilo udomačenje rastlin v dobi, ko so poznali le orodje iz uglajenega kamna.

Pred sto leti so ljudje še mislili, da je dal Bog prvemu obdelovalcu zemlje že pšenico in druge koristne rastline take, kakršne so danes. To pa ne more biti res. Pšenico je mogoče križati z nekaterimi travami, ki rastejo divje v Evropi, Aziji in Afriki in je to znamenje, da je s temi travami v sorodstvu in da se je iz njih v milijon in milijon letih razvila. Na isti način je mogoče križati koruzo, ki je prišla iz Amerike, z divjimi travami, ki rastejo v Mehiki, na drugi strani pa z nobeno evropsko ali azijsko travo. To je zopet mnenje, da ima koruzo sorodnike onkraj morja v Mehiki in da je tam nastala.

Pradavni domačini Amerike so imeli zelo malo živali, ki bi jih bilo mogoče udomačiti. V južnoameriški državi Peru je bila lama slab nadomestek za konja, kravo in ovco. Uporabljajo jo kot tovarno žival in dobivajo od nje meso in volno. Severnoameriška žival bizon je bila prevelika, da bi jo človek ukrotil. In pritikavi gvinejski prašič je bil človeku le slab dobavitelj mesa. V Mehiki ni bilo niti lame, da bi jo človek uporabil kot tovarno žival, in zato je človek sam tvoril. Velike piramide v stari Mehiki so bile plod človeškega napora in pri njih graditvi je bilo žrtvovanih na tisoče človeških življenj, medtem ko so naši predniki v Evropi v nekako isti

daljni preteklosti hranili svoje malike z živalskim mesom.

Prvi človek, ki je načel vprašanje o začetkih poljedelstva z znanstvenega stališča, je bil ruski rastlinoslovec Vavilov, ki vodi celo verigo ruskih postaj za ustvarjanje in gojenje novih kulturnih rastlin. Rusi so potrebovali tak krompir, ki bi ga bilo mogoče saditi v polarnih krajih in ki bi bil odporen proti mrazu. Zato so poslali znanstvenike v južnoameriške gore — Ande, v državi Peru in Bolivijo — kjer je rasel prvi krompir in kjer divji sorodniki krompirja še rastejo tik ob večnem snegu v gorah. Našli so rastline, ki so jih želeli, in so jih križali z navadnim krompirjem. Dobili so nove vrste krompir, ki še ni čisto popoln, vendar pa daje pridelek na obalah Severnega Ledenege morja, kjer ni poprej nikoli rasel krompir.

V središču imenovanih ameriških krajev, kjer je krompir nastal po prirodnem razvoju rastlin, je zelo veliko različnih vrst, tako divjega kakor domačega krompirja, toda samo nekatere vrste se je izplačalo izvažati v druge dele sveta. In prav isto je mogoče reči tudi za druge rastline.

Vavilov je odkril, da je v vsej Evropi dvajset vrst pšenice za kruh, v Perziji 52, v Afganistanu pa nič manj kot 60. Tako je postalo jasno, da se je prva pšenica za kruh razvila iz divjih trav v azijski deželi, v Afganistanu. Na drugi strani pa se je tako imenovana »makaronska« pšenica, ki se zelo težko križa s krušno pšenico, razvila iz drugih divjih trav v vzhodnem delu Sredozemlja. Za nekatere vrste ječmena smo na isti način dognali, da izvirajo iz afriške Abesinije. Ko so rastline vzporejali, je postalo jasno, da so bile prve rastline udomačene v gorskih krajih, kjer so prvi poljedelci živeli v majhnih naseljih. Šele pozneje so potomci teh prvih poljedelcev prišli z gora v velike doline reke Nila v Egiptu, Eufrata v Predni Aziji in Indusa v severni Indiji, kjer je bilo potrebno namakanje in kjer so zrastle velika mesta s svečniki, kralji in ustaljenimi družbenimi razredi.

O izvoru domačih živali vemo mnogo manj, ker so njihove divje prednike pogosto čisto iztrebili, medtem ko se divje rastlinske vrste, od katerih izvirajo kulturne poljedelske rastline,

dobe včasih še kot zelišča. Kljub temu poskuša skupina ruskih prirodoslovcev razrešiti tudi to vprašanje.

Na kakšen način so se sedanje udomačene rastline v teku časa v razvoju izboljšale od nekdanjih divjih trav, iz katerih so se razvile, do sedanjega stanja? Včasih so ljudje mislili, da jih je Bog ustvaril takšne, kakršne so danes. Prav tako, kakor so mislili, da vladajo kralji po božji volji. Na enak način mislijo mnogi rastlinoslovci še vedno, da so bili prvotni ljudje prav tako razumni in spretni pri odbiranju najboljših pšenične vrste ali najboljših krompirjeve rastline.

Jaz pa tega ne verjamem. Kakor hitro je začel človek nabirati sleherni leto fižol in druga semena ter je ta semena sejal na obdelana tla, je odbiral tiste rastline, ki so dajale največ ali najboljša semena. To dela človek še sedaj in na ta način se rastlina sama od sebe izboljšuje.

Torej lastnosti, ki so koristne divji rastlini, ne pa udomačeni, prenehajo imeti pomen in vse izgube. Zato naše domače rastline ne morejo uspevati skupaj z divjimi zelišči, ker so zgubile odpornost, ki jih divja zelišča še imajo. Zanimarjeno polje prerastejo kmalu divje zeli. Toda če zbiramo semena udomačenih rastlin ter jih skrbno posadimo v tla, na katerih smo s plugom in brano iztrebili divje zeli, udomačene rastline dobro uspevajo.

Še o pesnem listju (roninem perju) kot krmilu za svinje

Zadnjič smo na tem mestu objavili kratko razpravo o »pesnem perju kot pomožnem krmilu«. Pisec teh vrstic dodaja k svojemu nasvetu še tole opozorilo:

Mogoče si bo ta ali oni mislil, da sveže pesno perje povzroča pri svinjah nevšečnosti in včasih celo neko vrsto zastrupljenja, ki konča s hitrim poginjenjem, potem zna biti bolje, če perje kuhamo, čeprav pri tem izgubi do polovice svoje redilne vrednosti.

K temu bi še dodatno pripomnil, da je ravno kuhanje roninega perja najnevarnejše, kar si moremo misliti.

Dočim pride do zastrupljenja s surovim pesnim perjem le tedaj, če pokladamo prevelike množine tega krmila, ne da bi dali vmes še kako drugo zeleno krmilo, se pa pojavi rdečici podobna bolezen že v primeru, če krmimo zmerne količine kuhanega pesnega perja, posebno tedaj, če se je kuhalo v zaprti kotli in se je dalo svinjam še v toplem stanju.

V splošnem se smatra, da povzroča zastrupljenje pri pokladanju pesnega perja oksalna kislina (mogoče tudi

Na isti način so se naučili stari prebivalci ameriške države Peru saditi krompir in so sami od sebe iznašli, da je mogoče izboljševati krompir s križanjem tistih rastlin, ki dajejo največ gomoljev in največje gomolje. Izboljšanje rastlin so oni verjetno pripisovali čarovniškemu vplivom.

Ta izboljševalni postopek je uspešen le v tistih primerih, kadar se užiteni del rastline uporablja istočasno za razmnoževanje, kajti v tem primeru se napredek pri užitem delu rastline prenese tudi na nov pridelek. Če se pa užiteni deli ne uporabljajo istočasno za razmnoževanje rastline, to je za setev, potem selekcija (izbor) ne vodi vedno do uspeha. Poljedelec je odbiral na pašnikih travne rastline lepših oblik, je posejal njih seme, odgajal rastlino in zopet posejal rastlino, tako nekaj rodov. Odbiral je semena za čim večji pridelek, obenem pa je rastlina pogosto izgubila tiste lastnosti, ki jo delajo koristno za pašo. Za krave in ovce ni zaželeno seme, ampak stebila in listi.

Ko je profesor Stapleton iz Aberystwytha odkril ta načela, je mogel pridobiti zelo izboljšana travna semena za travnike in pašnike. On in njegovi tovariši se bavijo sedaj z deteljo in drugimi krmilnimi rastlinami. Sadno drevje izboljšujejo sedaj na podobne načine in šele danes si utiramo pot k znanstvenim načinom ustvarjanja novih sadnih vrst.

kalij), ki se posebno pri kuhanju hitro in lahko sprosti.

Torej ronino perje v nobenem primeru svinjam ne kuhati!

Kakor rečeno, pri krmljenju s surovim pesnim perjem nevarnost ni tolikšna, posebno če dajemo vmes nekaj klajnega apna, vsak dan po eno jedilno žlico na žival. Če pa klajnega apna ni dobiti, bi svetoval, da pri pokladanju pesnega perja dajemo vmes še kako drugo krmilo, ki že od narave vsebuje dosti apna, posebno detelja in še bolj lucerna, ki na naši bolj suhotni slovenski zemlji velja kot kraljica krmilskih rastlin. —k.

V Angliji bodo imeli najbrž najslabšo letino v zadnjih sto letih, ker je bila pomlad preveč deževna. Pšenico, ječmen in oves bodo želi šele sredi avgusta.

Južna Amerika. Bivši ameriški predsednik Hoover je sporočil ob povratku v Washington, da je Južna Amerika obljubila, da bo v prihodnjih štirih mesecih lahko poslala 800.000 ton več žita in živil, kot je pričakovala,

Prežihov Voranc: SAMORASTNIKI

Graščinski gospod pa je nadaljeval: »Ne smeš si namreč misliti, da bi se kdaj koli mogla poročiti s karniškim sinom, najmanj pa smeš upati, da bi kdaj postala Karničnica. Oče Karničnik ne bo tega nikoli dovolil...«

»Nikoli. Rajši razdedinim sina,« je srepo poudaril Karničnik in se od komaj zatajevane jeze obrnil v stran, ko mu je Meta skušala uloviti oči. Mlada sirota še ni imela dvajset let in je v svoji neizkušenosti in dobroti še zmeraj mislila, da ima srd tega zakrknjenega človeka svoje meje.

(Takrat se je ojunčila in je rekla: »Meni Karnice še na misel ne pridejo. Čez naju oba je prišlo, da še vedela nisva kako. Meni je danes poglavito samo to, da je Ožbej oče mojih dveh otrok, ki imata pravico do očeta, in da mi je Ožbej najbližji človek na svetu in da ga imam rada...«

Ravno tega bi Meta ne smela izpovedati, kajti takoj se je veter obrnil. »Ravno to ni dovoljeno in si moraš izbiti iz glave. Zakaj si nalaga težavo na mlado glavo, ko ne more biti kruha iz te moke?« Gospodov glas je bil trd in pogled hud. »Daj si dopovedati in če bomo videli, da si pametna, bo tudi Karničnik storil svoje. — Koliko ste namenili doslej za ta dva pankerta — Karničnik?«

»Vsakemu trideset rajniš, vsakemu pa dam po petdeset, ako deklina oblubi, da bo odslej pustila našo hišo pri miru. Vsakemu po petdeset rajniš, da nihče ne bo mogel Karnic osirati...«

»Meta, po petdeset rajniš. Ali ni to več kot dobrotljivost? Še otroci trdnih hiš nimajo danes takih dot.«

Meti je začelo zapirati sapo, zato se je hitro odločila:

»Karnic se lahko odpovem, ker nanje še mislim nisem utegnila, če pa se odpovem Ožbeju, se mi zdi, kot da bi zatajila svoja dva otroka...«

»Torej ne?«

»Ne! Rajši se odpovem denarju, naj ga Karničnik sam ima.«

Če bi ne bilo na graščini, bi se bil Karničnik kar na mestu znesel nad predrzno deklino; tu pa so bili gospoda sodnik. Graščinski gospod je zarjul:

»Premisli, pankertnica, kaj govoriš! Če se temu pohujšanju ne moreš odpovedati zlepa, se mu boš pa zgrda. Lahko te izženemo, lahko te zapremo, lahko te damo tudi na natezavnico, da boš za vse večne čase pomnila. Ali se odpoveš, ali ne?«

»Temu, kar ni moje, se odpovem, temu pa, kar je moje, se ne odpovem.«

Zdaj so gospoda sprevideli, da je vsako siljenje zastoj; zato so sklenili, da jo dajo na stol. Takrat so v Dobrlivesi na graščini še topli.

Birič je zgrabil Meto in jo na zobe porinil na pripravljeni mučniški stol.

»Če boš močna, te ne privežem, če boš slaba, te moram privezati,« jo je vprašal birič.

»Skušala bom biti močna,« je odgovorila Meta. Čula je že praviti, da repejo na graščini, kakor nanese kazen, po petnajst, po pet in dvajset udarcev; pri petdesetih udarcih da se po navadi pričinja nezvestnost. Meta se je vdala z zavestjo, da trpi po nedolžnem in to ji je dajalo dovolj moči. Oklenila se je stola z obema rokama in stisnila zobe, da bi laže prenesla. Ko pa je čutila, da ji birič viha krilo na hrbet, jo je stresla groznica:

»Ali morate po golem telesu?«

»Kako pa, grlica nedolžna,« je robato odvrnil birič in ji s plosko roko pritisnil nago zadnjico na les, da jo je zazebljo pri srcu.

Meta je že nekaj časa ležala pripravljena na stolu, a martra se še zmeraj ni začela. Kaj čakajo? je srepo vlekla sapo k sebi. Po tej sodbi, ki je bila zadnja v dobrilivski graščini, pa ljudje še dolgo niso mogli pozabiti, kako so se gospoda zagledali v prelestno Metino telo; nikdar baje še niso videli tako lepo zobljkanih nog, tako bele kože in tako zapeljivega čara. Gospoda se dolgo niso mogli

zdramiti iz strmenja nad to deviško zapeljivostjo, ki je ležala stegnjena pred njimi; le Karničnik se je sovražno obrnil stran.

»Začni, birič,« je naposled ukazal poglaviti gospod, ko je prišel k sebi.

Birič je začel mazati z močno leskovo palico; pri vsakem udarcu je nekoliko zategnil in po vsakem udarcu je nekoliko premolknil; ko je prvič primazal, se je zdelo, da se je palica prijel Metinega telesa in da ga vleče kvišku, pri drugem udarcu in pri tretjem se je videlo le še nalahno drgetanje mesa in kože, pri naslednjih udarcih pa je bila golota že bolj podobna komaj vidno kipečemu testu. Do petnajstih udarcev se ni izvil iz Mete še noben vzdih.

Tedaj je graščinski gospod ustavil biriča.

»Meta, ali se zdaj odpoveš?«

Ne da bi jih pogledala, je iztegnila od sebe svoji roki, jih pomolila pred stol, da so se videle zaceljene brazgotine njenih ožganih dlani, ter rekla z glasom, ki je razodeval njeno trpečo, a odločno dušo:

»Kako bi zatajila to, za kar sem že kri prelivala...«

»Namaži jih še petnajst,« je velel graščinski gospod.

Birič je narezal še petnajst udarcev.

Ti udarci je niso mogli niti toliko omehčati, da bi se spustila v bolesten jok, kakor so njeni mučitelji pričakovali. Meta ni hotela tem trinogom po-

NAŠA ŽENA

Draga koroška žena

Danes naj bo tvoj kotichek izpolnjen s pozdravi Slovenke-Dolenjke, ki že četrto stoletja živi v hribovitih Tirolah. Pozdrave in priznanje ti pošiljam za tvoje narodno delo v družini.

S posebno pozornostjo prelistavam slovenske koroške liste in reči moram, da mi novi »Vestnik« tako domače, krepko-domače, bije na uho; zato hočem tudi v tem listu govoriti s teboj!

Nobena žena v Evropi ni imela za izobrazbo svojih otrok tako težkega položaja kakor ti, koroška Slovenka! Tvoj jezik je bil zaničevan in zasramovan, tako da včasih sama nisi vedela, kaj je prav in kaj ne. Tvoji otroci, komaj so shodili, so že znali po tuje pozdravljati. Šola: nemška, čisto nemška! — V Afriki in Aziji so ustanovljali kolonizatorji šole za domačine — v njihovem jeziku! V Evropi, v tako imenovanem srcu Evrope — pa ni bilo prostora in ne razumevanja za narodno šolo. Karavanke so bile vedno usodne za naš narod. — Kranjci so si priborili v teku časa svojo narodno svobodo in bogat narodni kulturni razvoj. Koroška pa je bila vedno v senci, spočetka habsburške, pozneje avstrijsko-republikanske vse-nemške politike.

Ti, koroška Slovenka, si bila edina, ki si hranila in posredovala slovensko besedo mladini! Šola je bila tvoji deci strup in ne v pomoč! Tam se je slovenska beseda zaničevala, zasmehovala! Ti si jo držala v časti. Ti si molila v svojem starem jeziku z otroki in družino! Ti si prebirala slovenske, mogoče le Mohorjeve knjige, ti si učila po svojih zmožnostih deco slovensko pisati in brati. In srečna si bila, če si imela v fari župnika, da ti je govoril v domačem jeziku, ali celo vzgajal tvoje otroke v narodnem duhu.

Tebi, koroška Slovenka, gre čast, da se ni izgubilo še več sinov tvojega naroda v tujem morju.

Nič čudnega, če je tvoja govorica včasih prepletena z nemškimi izrazi, rekla bi, da je v njej nekaj plevela, a vseeno je to naša govorica.

Sedaj lahko upaš na plačilo za tvoji trud in zvestobo! Tvoji otroci bodo imeli lepšo bodočnost! Ne bodo se čutili manjvredne, če bodo govorili svoje slovensko narečje, ki so ga tvoji nasprotniki zasmehljivo imenovali »windisch«. Slovensko ime ne bo

več v zasmeh, tvoji otroci bodo s smehljajem in ponosom govorili tujcem, da so Slovenci. In v šolo boš poslala svoje otroke, ne v strahu, da jih izgubiš, temveč vesela in hvaležna, da se bodo učili ljubiti svoj rod, svojo domovino, svoje brate! Lahko ti bo, koroška Slovenka, ko ti bo odvzeta skrb, da se ti lastni otroci ne bodo več odtujevali, se te sramovali in te mogoče celo zatajili iz samega strahu, da bi sicer težko prišli »do kruha«.

Koliko je tvojih sinov, ki se čutijo v nemškem morju le še kot avstrijski Nemci, ker jih je šola uničila, jim iztrgala zadnjo koreninico ljubezni do svojega rodu. In ti govore danes: »Ni nam treba slovenskih šol, nemško se moramo učiti, ker le tako lahko uspevamo!« To so žalostni sadovi germanizacije, ki je učila, da je treba zaničevati svoj lastni narod.

To kruto delovanje raznih vlad skozi stoletja je imelo žalostne posledice: meja koroških Slovencev se je premikala, toda našega rodu niso mogli uničiti niti največji zatiralci.

Kajti v koroški slovenski družini si ti, slovenska žena in mati, neumorno in vedno znova usajala tisočkrat surovo izruvano cvetko ljubezni do svojega naroda.

Čast in hvala ti, koroška Slovenka!
A. P.

NASVETI ZA DOM IN SE KAJ

SUŠIMO SADJE ZA DOM

Sadje je odlično hranilo, pa naj bo sveže, vkuhano ali posušeno. V prejšnjih časih so ga gospodinje večinoma vkuhavale; sedaj pa ni sladkorja niti za vsakdanjo uporabo, kaj šele za vkuhanje. Naše matere pa bodo vseeno poskrbele za poslastico svojim otrokom v zimskih mesecih. Posušile bodo čimveč sadja. Pri tem načinu spravljanja sadja ni potrebno, da izberemo prvovrstne, zdrave sadeže; tudi črvice ter obtočene očistimo, narežemo na krahle in jih posušimo.

Najlepše se sadje posuši v modernih sušilnicah. Vsaka naša kmečka žena pa ve, da se krahli lepo posušijo tudi na soncu in zraku, če jih raztresemo po lesah ali nabereimo na nitke. Sušimo lahko tudi v pečeh in štedilniku, pri tem pa moramo pečico večkrat odpreti, da se prezračijo. Čim hit-

reje se sadje posuši, toliko lepšo, svetlejšo barvo ohrani. Jabolka zrežemo na krahle, hruške sušimo cele ali prerezane na polovico, trde pa prej nekoliko prekuhamo v slani vodi. Hruške potrebujejo pri sušenju več toplote kakor jabolka, češplje in slive pa manj, ker ob preveliki vročini počijo.

• ZANIMIVOSTI •

M. Iljin:

DOMOVINA ŽITA

Sovjetski znanstveniki so si zadali nalogo, da poiščejo domovino pšenice. Iskali so po zapiskih starih mislecev in pisateljev, v zgodovinah starih, že večinoma izumrlih narodov, odkrivali so stare trgovske poti in tako so prišli v afganistanske gore, ki jih imenujejo »deželo trikrat devet narodov«, toliko različnih ljudstev živi na istem prostoru.

In tam so sovjetski raziskovalci nazadnje našli domovino pšenice.

Za visokim zidom gora so spoznavali po dolinah in ob obronkih kar naprej nove in nove vrste pšenice. Pri eni vrsti je klasje rdeče, pri drugi belo, pri tretji modro, pri četrty črno. Z enega klasa sršijo prst dolge rese, drugi ima kratke rese, tretji jih sploh nima. Ta klas je nežen in mehak, drugi raskav in krhek; a je pokrit z žametnim puhom, oni pa je gol. Tudi zrna so najrazličnejša: ta so dolga, ona jajčasta, tretja so skoraj okrogla, ena so velika, druga srednja, tretja majhna, ta so bela, ona rdeča.

Na enem in istem polju je po petnajst do dvajset vrst. Pritlikave pšenice, ki velja za zelo redko rastlino, so bila tu cela polja.

Zbirka raziskovalcev se je neprenehoma spopolnjevala z novimi vrstami, ki jih učenjaki še niso poznali in za katere je bilo treba izmisliti imena, slovesna latinska imena, kakor se spodobijo za rastline. In nove vrste so dobile imena po starih afganistanskih mestih in pokrajinah, ki so do današnjih dni ohranile svoj srednjeveški način življenja.

Največji elektromagnet na svetu

Minilo je četrto stoletje, odkar je začel dr. Djordje Nešić, sedanji šef očesne klinike v Beogradu, ki so ga izpodbudile bolečine in slepota ranjenec-vojakov prve svetovne vojne, delati svoje načrte in proračune za izdelavo ogromnega elektromagneta. Tedaj se je malokdo zanimal za tak izum. Večina tistih, ki jim je bila stvar znana, je odkrito izražala dvome in razen univerze izumitelju ni nihče nu-

dil podpore. Profesor dr. Nešić in mehanika Stevan Čurić in Voja Milić so delali neutrudno in potrpežljivo nad deset let. Nekega dne leta 1936 je elektromagnet za očesno kirurgijo opravil svojo prvo, povsem uspešno operacijo. Vse muke, vse težavno delo in vsi naporji so bili dostojno nagrajeni. O profesorju in njegovih mehanikih je pisal svetovni tisk. Klinike, univerze in akademije so se začele zanimati za magnetnega velikan.

Dr. Nešić je izjavil o svojem delu: »Uspeh prvega magneta je dal takoj izpodbudo za nadaljnjo izpopolnitev izuma, za zgraditev novega velikan-skega magneta, ki bi lahko izvel iz oči ne le koščke raznih zlitin, kakor prvi magnet, temveč bi bilo z njim mogoče opravljati velike operacije po vsem telesu, tako da bi magnet izvel čil krogle in druge velike kovinske kose. Znova smo se oprijeli dela. Imeli smo že izkušnje, zato je bilo delo krajše — trajalo je le pet let. Tik pred vojno je bil novi elektromagnet, petkrat večji od prvega, v glavnem gotov.

Velikanski magnet, težak okoli 10 ton, sloni v posebni dvorani na močnih železnih nosilcih. Na stožčasto železno jedro je navita osemmilimetrska bakrena žica v dolžini 6000 m. Samo baker skupaj s prstanom in viličami, ki držita magnetski stožec, tehta 5 ton. Navijanje te debele žice, ki je ni mogoče ovijati z rokami okrog železnega stožca, je trajalo 7 mesecev. Pogosto sta bila narejena v 15 urah samo dva zavoja na velikem vitlu.

Magnet je sestavljen po istem načelu kakor prvi magnet. Ko bolnika položijo na ogromno napravo, kirurg vključi tok in kovinasto telo se začne približevati magnetu ter napravi vzboklino pod kožo. Kirurgu ni treba nič drugega, kakor da s potezo noža odpre pot kovinskemu kosu.

Po končani vojni nam je vlada odobrila en milijon dinarjev kredita. S temi sredstvi si bomo oskrbeli še potrebne aparate in delovne moči. Večino aparatov pa bosta morala Čurić in Milić sama iznajti in izdelati, ker v svetu še ne obstojajo.

Ko bo ta novi velikan povsem gotov in izročen svojem namenu, bodo naši fiziki preizkusili njegov učinek in sposobnost. Po mojih računih bo imel silo nosilnosti 80.000 kg. Glavni učinek pa bo privlačna sila do predmetov na daljavo.

Izdajatelj, lastnik in odgovorni urednik lista: dr. Matko Scharwiltz, Wien XVI, Ottakring, Gerstrasse 83. — Tiska: »Globus«, Zeitungs-, Druck- und Verlagsanstalt G. m. b. H., Wien I, Fleischmarkt 3—5.

Podružnica uprave »Slov. vestnik«, Klagenfurt, Völkermarkterstrasse 21-I.

kazati, kako trpi; toda kar je zatajila s samopremagovanjem občutkov, to je priznalo njeno telo, ki se je po slehernem novem udarcu začelo bolešno previjati. Njena zadnjica je bila že prekrizana, z debelimi, marogastimi klobasami; iz katerih je tam, kjer so se križale, brizgala prva kri. Meta je že drgetala od bolečine in iz ust ji je vrelo neko krčevito grgranje...

»Trideset,« je naštel birič.

Graččinski gospod se je nizko sklonil k Meti in pobaral:

»Trdovratnica, ali si si premislila?«

»Jaz si nimam nič premišljati. Ubijte me — ...«

V tem kriku je bila obtožba, stud, izraz bolesti, sramote, gneva in zaničevanja, samo prošnja ne.

To je gospodo še bolj razsrdilo.

»Petdeset,« je zavpil gospod.

Birič pa, ki se ni več zanesel, da bo Meta prenesla še nadaljnjih dvajset udarcev po isti plati, je predlagal, naj ji slečejo moderc, da jo pretepe po golem hrbtu in križu. Gospoda pa se niso hoteli plesti s prekladanjem mučnice, niti gledati njenih oči; birič je moral še teh dvajset udarcev naceriti po spodnjem telesu.

Pravijo sicer, da se je Meta začela biriču smiliti, pa je zategadelj prizanesljiveje mazal in skušal udarjati tja, kamor prej še ni dosegel; ali kljub temu je bila Meta že skoraj na koncu svojih moči. Prejšnje sunkovito grgranje se je bilo spremenilo v pridušeno,

zmeraj globlje, zmeraj onemoglejše hropenje...

Birič je po petdesetem udarcu vrgel palico na tla in se vprašujoče ozrl po svojih predstojnikih.

»Meta, ali se boš zdaj odpovedala?« so gospoda poslednjič pobarali, a tudi zdaj niso dobili drugega odgovora, kakor:

»Končajte me...«

Vprašujoče so se ozrli na Karničnika, ki se ves čas ni ganil z mesta.

»Kaj naj storimo s tako trdovratnico?«

»Tepite jo... tepite jo naprej!« je zalajal mož.

Toda gospoda so bili pametnejši od njega in so videli, da ne morejo s tem nič doseči. Birič je prinesel veliko mokro plahto, v katero je zavil Metine razbite ude, ter jo položil na široko klop v pisarni. Kakor hitro se je pa spet Meta dobro zavedela, se ji je srce napolnilo z nepopisnim studom in sovraštvom do te skurne hiše in do vsega, kar jo je obdajalo. Vstala je po sili, četudi z velikim premagovanjem, in se takoj napotila proti domu k materi. Ali ji je samopremagovanje vliilo to moč, da ni odšla osramočena, kakor so po navadi bežale iz graščine take grešnice, pač pa samozavestno in prezirno skozi Dobrloves? Vsi, ki so jo videli, so se ji čudili.

Graččinski gospod, ki je dal Meto pretepati, je po končanem prizoru rekel Karničniku:

»Po mojih mislih ne more tu nihče preložiti. Ljubezen, ki prenaša take muke, je pregloboko zakoreninjena, da bi jo kdor koli mogel izruvati.«

Karničnik pa je odvrnil:

»Jaz jo bom.«

Meta se je s težavo zavele k materi in je teden dni preihlela v bajti. Medtem ji je mati toliko pocelila rane, da se je mogla spet odpraviti v službo — to pot nekam pod Peco. Mati je obdržala v bajti Gava in Gabra in življenje je spet teklo svojo pot.

Karnice so z vsemi sredstvi skušale razbiti zvezo med Ožbejem in Meto. Ker zgrda ni šlo, je hotel Karničnik doseči pri Ožbeju zlepa.

»Ožbej, sin! Ti veš, da si od našega rodu določil, da po moji smrti vodiš Karnice. Pot pa, po kateri morajo Karnice hoditi, ni tako lahka. Pomisli nazaj in videl boš, da živi na Karnicah naš rod, odkar se v Dobrlovesi vodijo grunte bukve. Naši pradedje so ta svet izkrčili, si postavili tu gori ognjišče, odtod so razširili svojino dol do doline in gor do vrha Obrirja. Zato je bil potreben stoleten boj. Ogromni naorani robovi naših brežnih njiv pričajo o tem, kolikokrat je bilo treba iti za merjascem, koliko oplazcev je bilo potrebno razkopati, preden so se mogle Karnice postaviti na tako trdno podlago, na kakršni stojijo sedaj. — Tisti, ki nam zavidajo, nas potuhtano opravljajo, češ da je v starih časih nek

Karničnik ubil svojega soseda na Malih Karnicah, da je mogel združiti oba grunta v Velike Karnice, kakršne so sedaj. Jaz ne vem, če je to resnica ali laž, toda če se je resnično zgodilo, je bilo Karnicam v korist. Če hočeš kraljevati, moraš iti brezobzirno svojo pot! — — — Tisti, ki se nas boje, nas imajo za trdosrčneže, za brezobzirneže, za samobučneže. Dobro! Taki smo, kakršni smo in kakršni morajo biti tisti, ki hočejo živeti na Karnicah. Zato smo naše ognjišče ohranili do današnjega dne, zato nismo nikoli pred nikomur snemali klobuka, razen pred duhovno in posvetno gosposko — — — Zdaj, ko naš rod lahko samozavestno zre raz Karnic po Podjuni, zdaj prideš ti, Ožbej, in mi začneš delati zgago. Ženiti se hočeš, kakor se na Karnicah doslej še nihče ni ženil. Moram ti povedati, da ne gre za posteljo, gre za Karnice! Karnice potrebujejo gospodinj, ki so našega duha, ki Karnice razumejo, ki čutijo v sebi to, kar čutijo vse Karnice, vsaka brazda, vsaka globača, vse sleme... Tega duha pa Hudabivniki nimajo in ne morejo imeti. Ta rod — Hudabivski se plazi po globačah, ko da bi se črvi plazili; nakapljal se je iz nešteti postelj, suženjski je in ne zna nositi glave pokonci. Hudabivniki niso za Karnice.«

Karničnikov glas je bil proti koncu skoraj rahel; poznalo se mu je, da govori z globokim občutkom. Njegov sin je mislil, da je prišel čas, ko lahko odkritosrčno govori z četom.